תלמוד בבלי · אחרונים · בניהו

בניהו על מגילה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בניהו על מגילה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בניהו-על-מגילה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 4
דף ג: 5
דף ו. 5
דף ו: 11
דף ז. 12
דף ט. 13
דף י: 14
דף יא. 14
דף יב. 22
דף יב: 25
דף יג. 26
דף יג: 30
דף יד. 34
דף יד: 38
דף טו. 39
דף טו: 40
דף טז. 41
דף יח. 44
דף כא. 45
דף כג. 46
דף כה. 46
דף כה: 47
דף כז. 47
דף כז: 47
דף כח. 48
דף כח: 49
דף כט. 49
דף לא: 51
דף לב. 52

דף ג.

וְאָתוּ צוֹפִים וְתַקְּינוּ פְּתוּחִין בְּאֶמְצַע תֵּיבָה וּסְתוּמִין בְּסוֹף תֵּיבָה. נראה לי בס"ד הטעם שנתקנו אותיות מנצפ"ך שהם מספר המאות בסוף תיבה ומנצפ"ך שהם עשרות בתחלת התיבות ובאמצען לרמוז על ישראל שמתקיים בהם ואם 'הָיָה רֹאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד' (איוב ח, ז). וידוע שישראל מושרשים באותיות התורה ולכן דרשו דורשי רשומות 'יִשְׂרָאֵל' ראשי תיבות **יש ששים רבוא אותיות לתורה**, ולכן כתיב (ישעיה מה, יא) 'הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי', ולכן איתא בפרקי רבי אליעזר דחמשה אותיות מנצפ"ך שהם המאות מכל אחד נעשה גאולה ורק נשאר אות צדי שהוא הגדול שבהם שבו תהיה גאולת ישראל לעתיד, ובזה פירש מהרש"ם ז"ל (ישעיה כד, טז) 'מְכְנָף' הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי 'לַצַּדִּיק'.

והא **דשכחום וחזרו ויסדום** גם בזה יש רמז וסימן טוב לישראל דאף על פי שנראה כאלו נשכחו באורך הגלות וכמו שנאמר (ישעיה מט, יד) 'וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַאדֹ' שְׁכֵחָנִי' יתקיים בהם פסוק (ירמיה לא, יט) 'זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד' ויתקיים (תהלים קג, ה) 'אֲחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרַיִךְ'.

'**וַיִּקְרְאוּ בַּסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹקִים' זוֹ מִקְרָא.** הא דקרי ליה **תּוֹרַת הָאֱלֹקִים** ולא אמר 'וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה' בסתם, ללמדנו שקראו בספר שכתבו עזרא הסופר אשורית שהוא כתוב כמו ספר תורה שכתב משה רבינו ע"ה ושמו אותו מצד הארון שהיו בו לוחות הברית שאותו הספר יתייחס לאלהים דוקא שאין קורין בו שום אדם ומונח עם לוחות הברית שהם מכתב האלהים כדכתיב (שמות לב, טז) 'מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא'.

גם קראו **תּוֹרַת הָאֱלֹקִים** כי היה שלם בתגין כהלכתו וידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בסוד טנת"א, דהאותיות הם במלכות שהוא סוד שם אדנ"י והתגין הוא בסוד תפארת שהוא סוד שם הוי"ה בסתם ורק אלה נכתבו בספר תורה ואין בו טעמים ונקודות ונודע סודו בד"ק ואותיות 'הָאֱלֹקִים' [91] הם מספר 'הוי"ה אדנ"י' [91] ששם הוא סוד תגין ואותיות הכתובים בספר תורה ולכן קראו תּוֹרַת הָאֱלֹקִים.

שַׁכְּחוּם וְחָזְרוּ וְיַסְּדוּם. אף על גב דלשון תרגום היה ידוע ומה שכחה אית ביה, הנה התרגום מוסיף דברים בכמה מקומות בביאור לשון המקרא דדרך תרגום אונקלוס להרחיק ההגשמה בתרגומו ובכמה מקומות אינו מתרגם המילות ככתבן ממש אלא מוסיף קצת ליישב הדברים על נכון כי נודע שהמקרא קצר הוא בכמה מקומות והטעם הוא מפלאות תמים דעים.

מָאן נִינְהוּ אֲנָשִׁים. קשא מה שאלה היא זו, נימא היו בני ביתו ומשרתיו או ריעיו ואוהביו שהיו אנשים פשוטים ולא ראו את המראה?

ונראה לי בס"ד דקשיא ליה אם נאמר שהיו אנשים פשוטים למאי אצטריך דניאל להודיענו דבר זה שהיו אנשים עמו ולא ראו, דכיון דהיו אנשים פשוטים ודאי אין ראויים לראות מראה הגדול! לכך הביא מרבי ירמיה שהיו נביאים ולכן חידוש קא משמע לן שהיו נביאים ולא ראו המראה הגדול ולמדנו מזה גודל ועוצם המראה כמה נורא הוא שאפילו הנביאים לא זכו לראותו!

ושאל תלמודא **מאי טעמא איבעיתו**? שרצה ליישב בזה קושיא אחרת, שיש כאן שהוצרך לומר (דניאל י, ז) 'וְאָבַל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם' ולמה הודענו על הַחֲרָדָה? ומשני 'אף על גב דאינהו לא חזו מזלייהו חזו' ובא ללמדנו בזה שאם אדם עמד במקום אחד ונפל עליו פחד אף על גב דאינו רואה במראה עיניו חלום בידוע שיש שם מזיקין וצריך לברוח משם וינצל.

ובזה מובנים דברי רש"י ז"ל שכתב מאי טעמא אבעיתו דכתיב בקרא 'וְאָבַל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֶחָבֵא' וקשא והלא הכתוב הזה נזכר בגמרא ומה בא רש"י לחדש? ובזה ניחא שבא לפרש שבשאלה זו דשאל 'מאי טעמא אבעיתו' בא ליישב הכתוב דקאמר וְאָבַל חֲרָדָה דלמאי הוצרך להודיע דבר זה? ובהכי נתיישבה הקושיא שבא ללמדנו דבר אחר כמבואר.

דף ג:

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מַהַקָּרֵבַת תְּמִידִין שֶׁנֶּאֱמַר 'עַתָּה בָּאתִי'.

אין להקשות דילמא תמיד גדול אך משום תמיד בלחודיה לא הוה אתי מלאך למענש להו ובצירוף גם בטול תורה אתי! דאם כן הוה ליה למימר 'עַל שְׁתַּיִם בָּאתִי'.

ונראה לי בס"ד לעשות רמז נכון לדברי רב שמואל דאמר גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה מִתָּמִיד כי התורה נקראת 'לֵב' דמתחלת בבית ומסיימת באות למד והתמיד רמוז במלוי של אותיות לֵב כזה: 'ל**מ"ד** בי**"ת**' המלוי הוא 'תָּמִיד' ובכל מקום הפשוט גדול מן המלוי.

דף ו.

וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רַקַּת'? שֶׁאֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּהּ מְלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן. מקשים כיון דאמר מְלֵאִים אם כן אינן רֵיקָנִין ואיך קרי להו רֵיקָנִין? ועוד מאי רבותא דטבריה בדבר זה טפי משאר ארצות החיים דלא אתמר עלייהו דבר זה?

ונראה לי בס"ד דידוע דהנשים אין חייבין בתלמוד תורה ואמרו בגמרא דברכות (ברכות יז.) אמר לו רב לרבי חייא נשים במאי זכיין בתלמוד תורה? אמר לו באקרוי בנייהו לבי כנישתא, פירוש מוליכים בניהם לבית הכנסת ללמוד שם לפני רבן כי היו רגילים ללמוד בבית הכנסת, ועוד באתנויי גברייהו בי רבנן ומנטרן לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, פירוש נותנים להם רשות ללכת ללמוד תורה בעיר אחרת וממתינות עליהם עיין שם. והכי אתמר נמי בגמרא דסוטה (סוטה כא.) נהי דאשה לא מפקדא בתלמוד תורה הנה באגרא דמקריין ומתניין בנייהו ונטרי להו לגברייהו דאתו מבי מדרשא פלגאן בהדייהו, ופירש רש"י שם שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר לקרוא מקרא ולשנות משנה וגם ממתינות לבעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה עיין שם.

נמצא הנשים רֵיקָנִין הם מן תלמוד תורה שאין לומדים כלל ועם כל זה פלגאן בהדי גברייהו ובהדי בנייהו דנחשב להם כאלו הם למדו תורה ונעשו מְלֵאִים מן תלמוד תורה! וידוע דהכתוב קרא לתורה בשם 'מִצְוָה' כמו שנאמר רז"ל (עירובין נה.) על פסוק (דברים ל, יא) 'כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ' דהכתוב קורא לתורה בשם מִצְוָה ועלה קאמר כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת, ובזה מובן דברי המאמר כאן 'אֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּהּ מְלֵאִין מִצְוֹת כְּרִמּוֹן' רוצה לומר **אֲפִלּוּ** הנשים שהם **רֵיקָנִין** דאין לומדים תורה הם בעצמם עם כל זה **מְלֵאִין מִצְוֹת** תורה דגברייהו ותורה דבנייהו, ולהכי נקיט מִצְוֹת לשון רבים.

ומה שאמרו דבר זה על טבריה, אפשר דבזמן קדמון הוה שכיח ומצוי דבר זה גבי נשים שבטבריה דהוו מייתי בנייהו לבי כנישתא ונטרן לגברייהו טפי משאר מקומות לכן תלה דבר זה ודרש אותו בשם רקת של טבריה יותר משאר ארצות ורוצה לומר נאה לה שם 'רַקַּת' בעבור דבר זה הנמצא בה טפי.

ועוד נראה לי בס"ד, יש עשירים שאין יודעים ללמוד תורה ואין עוסקים בתורה אבל הם מחזיקים ביד תלמידי חכמים שעוסקים בתורה ונחשב להם כאילו הם למדו תורה דכתיב (קהלת ז, יב) 'כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף' וכמו שמצינו בשותפות ישששכר וזבולון, ואיתא בספרים בשם חז"ל יאמרו בבית דין של מעלה להמחזיק ביד תלמידי חכמים טול שכר מסכתא פלונית ומסכתא פלונית והוא אומר מימי לא למדתי מסכתא והם אומרים לו חכם פלוני למד אותה ואתה החזקת בידו מעלה עליך הקב"ה כאלו אתה למדת אותה והא לך שכרה! וכן הוא אומר (דברים לג, יח) 'שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאׇהָלֶיךָ' עד כאן.

נמצא אלו העשירים רֵיקָנִין הם מתלמוד תורה מצד עצמן שלא למדו כלל, אמנם מְלֵאִים הם משל אחרים שהחזיקו בידן, ולזה אמר 'אֲפִלּוּ **רֵיקָנִין שֶׁבָּהּ מְלֵאִין מִצְוֹת**' אלו לימודים

של תורה שנקראו בשם מִצְוֹת ונדרש זה על טבריה דאפשר היו בזמן הקודם נמצאים רבים עשירים רֵיקָנִין מן תלמוד תורה שהיו מחזיקים ביד תלמידי חכמים ונמצאו שם רבים בכך לכן עשה דרשה זו על שם רַקַּת דטבריה, ורוצה לומר נאה לה שם רַקַּת על דבר זה הנמצא בה טפי.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד דידוע מה שאמר בגמרא (בבא בתרא י.) דאמר אותו רשע לרבי עקיבה אם הקב"ה אוהב העניים למה אינו מפרנסן? ואם אתם תפרנסום עוברים אתם על רצונו של הקב"ה! אמר לו אמשול לך משל למלך שכעס על בנו אם יבא אדם ויפרנסו המלך שמח, וכן כאן ישראל קרויים בנים לכך שמח הקב"ה אם יפרנסו העניים, אבל העכו"ם יש להם דין עבדים, ולכן (משלי יד, לד) 'וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת'.

וידוע מה שאמרו בגמרא דקדושין (קידושין לו.) דרבי יהודה סבירא ליה אין לישראל דין בנים אלא רק בזמן שעושין רצונו של מקום וכשאין עושין רצונו של מקום קרויים 'עבדים' ורבי מאיר סבירא ליה בין כך ובין כך קרויים 'בנים' ונמצא אין הצדקה מתקיימת בכל עת אלא רק על פי סברת רבי מאיר, ובזה פירש הרב אמת ליעקב ניניו ז"ל הטעם שמנהג ישראל לנדור לצדקה על שם רבי מאיר כי רק על פי סברתו הצדקה נחשבת מצוה בכל זמן ובכל אופן לקבל עליה שכר עיין שם.

וידוע דהצדקה מכונית בשם מִצְוֹת כמו שנאמר בנחמיה (נחמיה י, לג) 'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִשִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹקֵינוּ' ומכאן למדו המפרשים שהצדקה נקראת מִצְוֹת, ובאמת הכי איתא בירושלמי שהצדקה מכונית בשם מצוה בסתם ועלה כתיב (משלי ו, כג) 'כִּי נֵר מִצְוָה' וכמו שכתב הרב החסיד מהרי"א ז"ל, ואנא עבדא פרשתי טעם שתהיה נקראת מִצְוֹת לשון רבים מפני כי על ידי הצדקה אפשר שיזכה הנותן לכמה מיני מצות אם על ידי הצדקה החיה את העני שהיה נוטה למות בר מינן וכמו אותה מעשה דאותו שנתן ביצה לאותו עני וזכה במצות שלו שהביא הרב מהר"א הכהן ז"ל במעיל צדקה.

וידוע דעיקר דין בנים זוכים בו ישראל מכח התורה וכמו שנאמר (תהלים ב, ז) 'אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה' ולזה אמר **אֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּהּ** רוצה לומר רקנים מן התורה דאין מן הראוי לקרותם 'בנים' עם כל זה הם **מְלֵאִין מִצְוֹת** אלו הצדקות שנקראים מצות בסתם **כְּרִמּוֹן** ואז על ידי הצדקה נמצאו מלאים תורה ומצות משל העניים המקבלים הצדקה, ולכן אמר כְּרִמּוֹן כי צדקה אחת מכנסת לו תורה ומצות הרבה כאותו שנתן הביצה לעני שהיה נוטה למות ברעב והחייהו שזכה בחבילות של תורה ומצות שעשה העני בחיים אשר חי בעבור זה.

ועוד נראה שעשה הדמיון לרמון לרמוז בו על רבי מאיר שעל פי סברתו תהיה זכיה זו לאדם במצות הצדקה והוא דאיתא בגמרא דחגיגה (חגיגה טו:) על רבי מאיר 'רִמּוֹן מָצָא תּוֹכוֹ אָכַל קְלִפָּתוֹ זָרַק' ופרשתי בס"ד בסה"ק בֶּן יְהוֹיָדָע שם על פי מה שכתוב בספר הלקוטים פרשת עקב לרבינו ז"ל דאותיות ט"ט דמטטרו"ן אין אחיזה לחיצונים בהם אבל באותיות רמון דמטטרו"ן יש אחיזה לחיצונים עיין שם, ולזה אמר רבי מאיר 'רִמּוֹן מָצָא תּוֹכוֹ אָכַל קְלִפָּתוֹ זָרַק' כלומר לא מבעיא אותיות ט"ט שהם נקיים וזכים שאין לחיצונים אחיזה בהם אלא גם אותיות רִמּוֹן דמטטרו"ן מָצָא לעצמו אך תּוֹכוֹ אָכַל קְלִפָּתוֹ זָרַק, ולפי זה רבי מאיר נקרא בעל הרמון שעשה פלילות באותיות הרמון הנזכר. ולכן כאן במצות הצדקה שהיא קיימת ונכונה בכל זמן על פי סברת רבי מאיר בלבד עשה בה דמיון לרמון שאמר **מָלֵאתִי מִצְוֹת כְּרִמּוֹן**, לרמוז דאתייא על פי סברת רבי מאיר בעל הרמון אשר ידיו רב לו בו דרק עליו נאמר רִמּוֹן מָצָא תּוֹכוֹ אָכַל קְלִפָּתוֹ זָרַק.

לְדִידִי חָזֵי לִי זַבַּת חָלָב וּדְבַשׁ דְּצִפּוֹרִי וַהֲוָיָא שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בסוד ארבע ככרות של שבת על השלחן דשנים העליונות הם כנגד אות יו"ד ואות וא"ו דשם הוי"ה שהם משפיעים ושנים התחתונות כנגד שתי ההין דשם הוי"ה שהם נשפעים וידוע דמלוי של שתי אותיות אלו הם גם כן יו"ד וא"ו ולכן השפעה גדולה זו של זַבַּת חָלָב וּדְבַשׁ היתה שיתסר מיל על שיתסר מיל שמספר י"ו הוא שיתסר והמלוי שלהם גם כן י"ו שהוא שיתסר ולהכי שיתסר על שיתסר.

'**וַהֲסַרְתִּי דָמָיו מִפִּיו**', **זֶה בֵּית כַּרְיָא שֶׁלָּהֶן**. 'והוצאת דמיו מפיו' זו בית כריא שלהם, נראה לי בס"ד דקאי על עשו אבי אדום, וידוע מה שכתוב בלקוטי תורה לרבינו האר"י ז"ל בפרשת ויקרא דם הוא בחינת עשו סיגי הגבורות על כן הוא אדום עיין שם, ועוד כתב שם בפרשת תולדות שעשו לקח הרע שבעשר דמים ולכן אמר הוא הוֹלֵךְ לָמוּת (בראשית כה, לב) דעשרה פעמים דַּם [44] גימטריא מֵת [440], אבל יעקב אבינו ע"ה לקח הטוב שבעשרה דמים ועשר פעמים דַּם [44] גימטריא תָּם [440] לכן נקרא (בראשית כה, כז) 'יַעֲקֹב אִישׁ תָּם' עיין שם, ולזה אמר 'והוצאתי את דמיו מפיו' דכתיב (זכריה יג, ב) 'וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ'.

ומה שאמר '**זוֹ בֵּית כַּרְיָא שֶׁלָּהֶם**' יובן בס"ד על פי מה שכתוב בספר הלקוטים הנזכר בפרשת תרומה בפסוק (שמות כו, ז) 'עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת' וז"ל אחד עשר אירורים שבפרשת כי תבא הראשון הוא (דברים כז, טו) 'אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה' והוא כנגד אריך שבקליפה וזהו שאמר רשב"י ע"ה בריש אדרא 'אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה' הא"א [אריך אנפין] שבקליפה בא"א דקדושה הנקרא בסתר וזה מה שנאמר (שם) 'וְשָׂם בַּסָּתֶר'

בסתרו של עולם והוא א"א דקדושה המסתתרת ומתלבש תוך האצילות עד כאן לשונו. ולזה אמר כאן בֵּית כַּרְיָא שֶׁלָּהֶם, **כַּרְיָא** בהפוך אתוון **אריך**, הוא אריך דקליפה שהוא כנגד ארור הראשון.

'**וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו**', **זֶה בֵּית גַּלְיָא שֶׁלָּהֶן**. ונראה הענין כי בְּשָׂטָן וְנָחָשׁ יש שני שי"ן זה בראש וזה בסוף ועל זה אמר (תהלים ג, ח) 'שִׁנֵּי' רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ, ונשאר בין שני שי"ן הנזכר אותיות 'טן נח' שעולים מספר 'זַעַם' [117] ולעתיד יתבטלו מלאכי זעם אלו הרמוזים בין ב' שין דשטן ונחש, וזהו שנאמר וְשִׁקֻּצָיו 'מִבֵּין שִׁנָּיו' דייקא ועל זה אמר זוּ בֵּית 'גַּלְיָא' שֶׁלָּהֶן חלק התיבה לשתים וקרי בה 'גל י"א' והיינו גל לשון גללים שהם זוהמא וסיגים והם י"א חלופים של עשו שהם סיגים שבי"א סמני הקטורת וזהו בֵּית גַּלְיָא-'גל י"א' כלומר גללים של י"א סמני הקטורת, ולכן י"א אלופים של עשו כל אחד נקרא בשם אַלּוּף כי 'אַלּוּף' [117] מספר 'זַעַם' והוא כמספר אותיות שיש בין ש' דשטן ובין ש' דנחש.

ומה שאמר זוּ קִיסָרֵי בַּת אֱדוֹם שֶׁהִיא הָיְתָה 'מֶטְרוֹפּוֹלִין' שֶׁל מְלָכִים, נראה לי בס"ד קרי לה כן שהוא אותיות '**טמר פלוני**' שהיה כחו של פלוני שהוא שר אדום טמור שם.

קִיסָרֵי וִירוּשָׁלַיִם: **אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם חָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן, אַל תַּאֲמֵן. וְכוּ'**. נראה לי בס"ד הניח קסרי כנגד ירושלם כי מספר **קסרי** [370] גימטריא ש"ע כמנין **שלם** [370] של ירושלים, ונשאר בירושלם אותיות **ירו** [216] שהם כמנין **יראה** וכמנין **גבורה** [216] שעל ידי יראת שמים שתהיה אצל ישראל תתגבר ירושלם על קסרי שהיא כנגד אותיות שלם ולכן 'ירו' הם הם למעלה מן 'שלם' שנרמז בם מספר קסרי.

אָמַר יִצְחָק לִפְנֵי הקב"ה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! יוּחַן עֵשָׂו! אָמַר לוֹ: רָשָׁע הוּא! אָמַר לוֹ: בַּל לָמַד צָדָק! אָמַר לוֹ: בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל. נראה לי בס"ד על פי מה שכתבנו בסה"ק 'אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ' בפרשת נח בפסוק (בראשית ו, יג) 'קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם' דאמרו רז"ל דין דור המבול לא נעשה בבית דין של מעלה אלא הקב"ה דן אותו דכתיב (תהלים כט, י) 'ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב' ופרשנו הטעם דאם היו נדונים בבית דין היו נפטרים, יען דקיימא לן פתחו כולם לחובה זכאי (סנהדרין יז.), ואם היו בית דין של מעלה דנין היו פותחים כולם לחובה מרוב רשעתם של סדום ואם כן היה חוטא נשכר! לכך ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב שהוא דן את דינם כי בבית דין גזרת הכתוב היא שצריך עדה שופטת ועדה מצלת (במדבר לה, כד-כה) מה שאין כן לגבי הקב"ה ליתיה לכלל זה, לזה אמר קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא 'לְפָנַי' ולא לפני בית דין של מעלה, יען כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם, ואם היו נדונין בבית דין של מעלה היו נשכרין דפתחו כולם לחובה זכאי, עד כאן עיין שם.

והנה כאן רצה יצחק אבינו ע"ה שיהיה עשו נדון בבית דין של מעלה ובודאי פתחו כולם

לחובה עליו וינצל ממילא וזהו שאמר יוחנן עשׂו! אמר לו: רשׁע הוא! ואיך יוחנן? ואמר לו: בל למד צדק, רוצה לומר כיון שלא יש מי שמלמד עליו זכות וצדק להצדיקו וצריך שינצל דקיימא לן 'פתחו כולם לחובה זכאי'! אמר לו: בארץ נכחות יעוול היא ארץ אשר ה' אלקיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא, יב), ולכן צריך שהקב"ה ידין את דינו שהחריב אותה ולא בית דין של מעלה ולגבי קב"ה ליכא כלל הנזכר לכן אי אפשר שינצל!

ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל (בעץ חיים שער ל"ב) שיש הארה של צדק שמתאחז בה עשו והיה רוצה להתאחז גם ביעקב להשלים מספר שע"ו ולא עלתה בידו, אלא גבר יעקב אבינו ע"ה ולקח גם יניקה של עשו והוא על ידי הכרוז שמכריזין למעלה בנאות ה' ואז יצא עשו ממקומו וילך לשדה אחר של הקליפות ויהיה מקומו שבקדושה פנוי ונכנס יעקב ונוטל את מקומו, וכל ההארות ההם של צד"ק הנזכר שהיו נמשכים לעשו בהיותו שם לקחה עתה יעקב אבינו ע"ה, וזה סוד ענין הברכות שלקח עקב אבינו ע"ה מיצחק שהיה רוצה ליתנם לעשו, וזה סוד (בראשית כז, ה) 'ויֹלֵךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא' שהוא שדה החיצון שבה נאמר (דברים כב, כז) 'כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ' עד כאן דבריו ז"ל עיין שם.

וזהו שאמר אָמַר יִצְחָק: יוֹחָנָן עֵשָׂו! וְאָמַר לוֹ: אַיְךְ יוֹחָנָן? וְהַלֹּא רָשָׁע הוּא! והשיב 'בַּל לָמַד צֶדֶק?' בלשון תימה, רוצה לומר וכי לא למד צדק היא הארה של צדק שהוא הארת שם ע"ב בחשבונו שעולה צדק? ולמד לשון סמיכה וחיבור כמו שנאמר משנה טהרות (משנה כלים ה, ט) 'תַּנּוּר שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ מִבֵּית הָאֻמָּן וְעָשָׂה בוֹ לְמוּדִין' דפירש רבינו עובדיה למודין מסגרות (בערבי סיוג"ה) לחבר בהם הדפין יחד עיין שם, והכי קאמר וכי בַּל לָמַד צֶדֶק? רוצה לומר וכי לא יש לו התחברות ונתחזק בהארה של צדק? ויש מפרשים וְעָשָׂה בוֹ לְמוּדִין לשון שפוץ שהוא ענין תיקון כמו שאמרו לעיל בגמרא דף ד' אתא ושפצנהו כלומר החזיק את בדקיהן, ועיין יבמות דף ס"ג טום ולא תשפוץ וכו', וכן כאן אמר בַּל לָמַד רוצה לומר וכי לא נתקן ונתחזק בהארה של צדק הנזכר? והשיב לו הקב"ה 'בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל', אֶרֶץ נְכֹחוֹת רמז למדור הקליפות שהוא שדה החיצון שהוא נוכח מדור הקדושה ולכן נקראת 'אֶרֶץ נְכֹחוֹת' דזה לעומת זה עשה האלקים והכונה אמר לו שיברח וילך לשדה החיצון שהוא מדור הקליפה ואז יהיה מקומו פנוי ויכנס יעקב במקומו ואז גם הארה של צדק יקחנה יעקב אבינו ע"ה ולא ישאר לעשו כלום! ובמה יוחן כיון דאינו נתקן?! ואמר לו אם כן וּבַל יֵרָאֶה גֵּאוּת ה' ונרמז בתיבת גֵּאוּת חלק התיבה לשתים וקרי בה 'ג' אות' והיינו שלשה יסודות המתלבשים זה בזה בעת זווג עליון.

ולפי דברי רש"י ז"ל שפירש 'בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל' זו ירושלים יעול להחריבה, נראה לי בס"ד קרי לה אֶרֶץ נְכֹחוֹת מפני שהיא נוכח ירושלים של מעלה דכתיב (תהלים קכב, ג) 'יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו'. ועוד נראה לי בס"ד קרי לה 'אֶרֶץ נְכֹחוֹת' דידוע ירושלים של מעלה בינה ומאירה בירושלים של מטה, וידוע שהבינה יש בה חמשים שערים וכאשר מאירה לירושלים של מטה נכנס בירושלים חמשים כחות מן חמשים שערים שבבינה, ולזה קרי לירושלים אֶרֶץ 'נְכֹחוֹת' חלק התיבה לשתים וקרי בה 'נו"ן כּוֹחוֹת'.

אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הקב"ה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! אַל תִּתֵּן לְעֵשָׂו הָרָשָׁע תַּאֲוַת לִבּוֹ זָמְמוֹ אַל תָּפֵק. פירוש מה שאמר עשו בלבו כדכתיב (בראשית כז, מא) 'וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי' אל תתן לו יכולת על זה! וגם מה שעתיד לצוות לאליפז בנו שירדוף ויהרוג גם בזה זָמְמוֹ אַל תָּפֵק. ונראה ג' תיבות אלו הם אותיות 'מקומת אליפז' כלומר מקומת אליפז שחשב לרדוף להרגני אַל תָּפֵק.

דף ו:

אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ. נראה דקרי לעושר בשם 'שָׁעָה' דאיתא בגמרא (שבת קנו.) מזל שעה גורם ולא מזל יום גורם. אי נמי קרי לעושר בשם 'שָׁעָה' דאיתא בספר בית דוד (דף קל"ו עמוד ד') בשם התוספתא דברכות, השעה כ"ד עונות והעונה כ"ד עתים נמצאת השעה תקע"ו עתים עיין שם. ולפי זה שפיר מכנה העושר בשם שעה כי השעה היא תקע"ו עתים כמנין 'עוֹשֶׁר' [576].

אָמַר עוּלָא: 'אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן' זֶה כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי. בתלמוד הנדפס ליכא לשון זה ונראה לי בס"ד דאין מאמר זה מדבר על דירה התחתונה שבארץ ממש אלא מדבר דרך רמז על כחם בקליפה שלהם, ומספר **תלת מאה פרסה** אורך **על תלת מאה פרסה** רוחב רומז על אותיות שקר שהוא דרגא בסיטרא אחרא ומספר ש' של אומרך הוא רמז על אות ש' של שקר ומספר ש' של רוחב רומז על אותיות קר דשקר שהם גימטריא ש', וישראל נצולין מהם בכח שני שי"ן של תפילין של ראש, **ושס"ה שווקים כמנין ימות החמה** שהם היו 'אף וחמה' לעולם וישראל ניצולין מהם בזכות שס"ה סמני הקטורת ושס"ה לאוין **וקטן שבהם ט"ז מיל על ט"ז מיל** כמנין ו"י פרקין של יד עשו ששלט בה דכתיב (בראשית כז, כב) 'וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו', ועל זה אומרים במוסף 'מפני היד שנשתלחה במקדשך' ושלט בשתי ידיו ימין ושמאל דכתיב 'וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו' תרתי ולכן הם ט"ז על ט"ז וישראל ניצולין מהם בכח שם אבג"ד ד'אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ' שעולה ט"ז ובכח שם חב"ו שעולה ט"ז.

ומה שאמר **צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות** וכו' רמז שישראל ניצולין בזכות התורה שיש בה ד' חלקים שהם פרד"ס [פשט, רמז, דרש, סוד] רמונים מן ד' צדדין של הקליפה, והיינו צדו אחד ים דחלק הסוד קראו 'ים' וצדו הרים וגבעות רמז לחלק הדרש וצדו אחד ברזל רמז לחלק הרמז וצדו אחד חלסית ומצולה רמז לחלק הפשט הענין מצד הרביעי. והנה בערוך גריס 'חולסית ומצולה' וזו הגרסא עיקר ולא כדגרסי 'מצודה' ומצינו בגמרא דבתרא (בבא בתרא סז.) מכר לו חולסית ומצולה החזיק במצולה לא קנה חולסית, ופירש רשב"ם חולסית קרקע שעפרה חול שמוציאין ממנו זכוכית ומצולה קרקע שמוציאין ממנה זהב וכסף, וכן פירש בערוך ערך עלס, אך בגמרא דערכין (ערכין לב.) תניא חולסית ומצולה, פירש רש"י חולסית ליטול ממנה אבנים מצולה ליטול משם חול, עיין שם.

דף ז.

וְכִי זוּ בִּלְבַד אָמַר? **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף'. פירוש דרבי שמעון בן מנסיא אמר קהלת חכמתו של שלמה ולא נאמרה ברוח הקודש כדי שתהיה נחשבת כשאר כתובים וטענו עליו והלא כבר נאמר 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל' ואם קהלת מחכמתו למה לא כתב גם שלשת אלפים משל שהם מחכמתו? ואם תאמר כתב מקצת מה שאמר מחכמתו ולא כתב כל מה שאמר מחכמתו, תא שמע (משלי ל, ו) 'אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו' דהוא עצמו אמר במשלי (משלי ל, ה) 'אִמְרַת אֱלוֹ־ַּ צְרוּפָה' אלו ספרי כתובים האמורים ברוח הקודש ואתה בן אדם אל תוסף מחכמתך עליהם, ומאחר שהוא עומד ומזהיר בכך איך הוא הוסיף מחכמתו על הכתובים אלא ודאי קהלת אינה מחכמתו אלא נאמרה ברוח הקודש.

'**וּמַתָּנוֹת לָאֲבִיוֹנִים**' **שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם**. הקשה הרב פרי חדש בסימן תרצ"ד אימא שתי מתנות לכל אביון שהוא שתים שהן ארבע, וכההיא דאמרינן פרק ג' דיומא גבי ונתן אהרן על שני השעירים גורלות יכול יתן שנים על זה ושנים על זה? ותרץ אי הוה כתיב 'לָאֲבִיוֹנִים מַתָּנוֹת' הוה מצי למימר לשני אביונים ארבע מתנות, אבל השתא דכתיב 'וּמַתָּנוֹת לָאֲבִיוֹנִים' בשתי מתנות מפטר וקאמר שיחלקם לאביונים דהיינו שתי מתנות לשני בני אדם, עד כאן דבריו והביאו הרב ברכי יוסף סימן תרצ"ד עיין שם.

ונראה לי בס"ד לתרץ דידוע דין מתנות לאביונים הוא כל מתנה שיעור סעודה כדי שיאכל האביון בו ביום ולא ירעב, ואם כן מאי סברה איכא בזה למיהב ליה שתי סעודות בו ביום? ומסתמא הדין הוא למיהב לכל אביון סעודה אחת, אך במנות החיוב הוא בשביל שיהיה לכל אחד ואחד שמחה מן הכבוד שמכבדו רעהו ובמין אחד לא יתכבד כל כך

כדי שישמח ולכך בעינן שתי מנות.
ועוד נראה לי בס"ד התם הוה ליה למימר 'מִשְׁלוֹחַ מָנוֹת לְרֵעִים' ואמאי נקיט 'לְרֵעֵהוּ'? אלא דבא לאשמועינן דאין חיוב אלא בחד דוקא, והשתא ממילא עמדנו על אמיתות מצות מתנות לאביונים, דיש להבין אם במתנות לאביונים בעינן שתים לזה ושתים לזה דלכל חד בעי שתי מתנות, תיקשי לן למה במנות סגי לרעהו חד ובמתנות בעי שני אביונים ולכל אביון שתי מתנות! אלא ודאי מוכרח לומר שורת הדין הוא דסגי מתנה אחת לכל חד משני האביונים והשתא נעשו שתי מצות אלו במשקל אחד והשוואה אחת דכאן עשה הכפל באדם וכאן עשה הכפל במנות.

דף ט.

אַף כְּשֶׁהִתִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ יְוָנִית לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וּמִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ.
קשא איך משום מעשה זו יתירו היונית שהיתה לדורות בכלל הכל? דמה שכתבו לתלמי הוראת שעה היתה משום מורא מלכות!
ונראה לי בס"ד כיון דראו שבכתיבה זו נעשה להם נסים שכל שבעים זקנים כוונו לדעת אחת בט"ו מקומות כמנין דשם, לכך התירו יונית לדורות לעשות בזה זכר לנסים שעשה להם הקב"ה בכתיבת ספר תורה יונית ונעשה זכרון הנס בהיתר זה לדורות הבאים.
וְכָתְבוּ לוֹ 'אֶת צְעִירַת הָרַגְלַיִם' וְלֹא כָּתְבוּ לוֹ 'אֶת הָאַרְנֶבֶת'. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** תרצתי הקושיא דאיכא הכא, דהוה ליה למימר 'צְעִירַת הַיָּדַיִם' ושם תרצתי לנכון בס"ד, אך עתה נתקשיתי כיון דלא הוות הארנבת צעירת רגלים איך כתבו כן הפך האמת? ולפי כתיבתם לא נאסרה הארנבת בכתוב דהכתוב מונה בכלל הטמאים צעירת הרגלים וזו אינה צעירת רגלים אלא צעירת הידים!
ונראה לי בס"ד היא צעירת הידים בבריאתה אך היא טבעה לעשות עצמה צעירת רגלים בתכונתה והיינו כיון דגובה קומת ידיה אינו שוה עם גובה קומת רגליה, היא טבעה לעשות שפוע קצת בקומת רגליה לדחות עקב כפות רגליה לאחור ותאסוף קצת פרקי רגליה לכווצם בעת עומדה עליהם כדי שתעמיד גופה על ידיה ועל רגליה בשוה, ונמצא אף על גב דבריאתה היא קצירת הידים עם כל זה טבעה לקצר רגליה כדי להשוותם עם גובה ידיה ולפי זה נמצא עושה את עצמה בתכונתה קצירת רגלים ולכן כתבו צעירת רגלים כפי מה שהיא עושה בתכונתה שמקטנת גובה רגליה להשוותם עם ידיה.
ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו תירץ כיון דהיא מעמדת גופה על ידה ועל רגליה בשוה נראין

הידים משמשין כשמוש הרגלים ולכן נקראים הידים בשם רגלים שחשובין כמותם עד כאן דבריו נר"ו.

דף י:

וַדַּיְקָא נָמֵי דִּכְתִיב 'כֵּן יָשִׁישׁ' וְלָא כְּתִיב 'יָשׂוּשׂ'. מקשים והא כתיב (ישעיה סב, ה) 'כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹקָיִךְ' ולא כתיב 'ישוש' אף על גב דהתם הכונה הוא משיש? ונראה לי בס"ד כיון דקיימא לן מרובה מדה טובה ממדת פרענות אי לא כתיב 'ישוש' להדיה בעל כרחו צריכין אנחנו לפרש האי ישוש קאי על אחרים דאיך יהיה הוא משיש בפרענות כמו דמשיש על הטובה? והלא מרובה מדה טובה ממדת פרענות! וזהו שנאמר כיון דלא כתיב 'ישוש' להדיה בעל כרחו צריך לפרש האי 'ישיש' קאי על אחרים.

ועוד נראה לי בס"ד דאין הכי נמי 'ישיש' משמע הכי ומשמע הכי וכאן דייק דודאי האי 'ישיש' דנקיט הכא אינו אלא על אחרים דהא לא אמר 'ישוש' כדי שנדע בודאי דקאי על עצמו אבל מה שאמר 'יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹקָיִךְ' שם לא אצטריך לברר הדבר הזה למכתב 'ישוש' מן ששם הכתוב הוא בספר נביאים שהוא אחר תורה וכבר ידענו מן התורה דהוא יתברך שש בטובת ישראל דכתיב כאן בתורה (דברים כח, סג) 'וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם' ומזה ידענו בבירור שהקב"ה שמח בטובת ישראל ולכן בפסוק 'יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹקָיִךְ' ליכא להסתפק כדי שיצטרך לכתיב 'ישוש' ובודאי האי 'יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹקָיִךְ' קאי עליו יתברך שהוא שש בטובת ישראל כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה

דף יא.

רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח לָהּ פְּתִיחָא לָהָא פַּרְשָׁתָא מַהָכָא: 'זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ' אֵימָתַי רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ? בִּימֵי מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד כל פתחא מפרש בה טעם על אשר ניצולו אותו הדור שנתחייבו כליה בשביל השתחויה לצלם וכאן לא פרשתי כלום.

ונראה לי בס"ד מצינו שטען משה רבינו ע"ה בעון העגל להציל את ישראל מן כליה בשביל שנשבע הקב"ה לאבותינו על קיום ישראל ואי אפשר להפר השבועה, כמו שנאמר (שמות לב, יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וכו' וכאן קאמר 'זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל' והיינו שזכר ענין השבועה ועליה קאמר אמונתו שהוא אל נאמן לקיים שבועתו לאבות, אף על פי שעל פי הדין יש טעם בביטול השבועה שהיתה על תנאי שיהיו צדיקים שדומין לכוכבי השמים כמו שנאמר (דניאל

יב, ג) 'וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים' ועוד נרמז בכתוב הזה טענה אחרת להצילם והוא מה שנאמר (ישעיה נב, י) 'וְרָאוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹקֵינוּ' והיינו שהבטיח הקב"ה את ישראל שאינו רוצה מהם לא קרבנות ולא דורון אחר אלא רק דברים שהם בקשה ותפלה כמו שנאמר (הושע יד, ג) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה' איני מבקש מכם אלא דברים וכמו שנאמר רז"ל במדרש (שמות רבה לח, ד). ונראה לרמוז זה אחר אותיות **ארץ** שיש אותיות **בקש**, והיינו שבקש מהם בקשה בלבד ולזה אמר 'וְרָאוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ' המה ראו מה שבקש בקשה בלבד הרמוזה באפסי ארץ רוצה לומר בסוף אותיות ארץ.

רַב מַתְנָה אָמַר מֵהָכָא: 'כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרֹבִים אֵלָיו'. נראה בזה נתן טעם למה נצולו מקטרוג השתחויה לצלם? משום שהם לא עשו אלא לפנים אבל בלבם היו דבקים בה'! וזה מוכרח מפני שיש לישראל שייכות ודבקות והתקרבות בשם אֱלֹקִים דקדושה מאד ואי אפשר שידבקו באלהים אחרים ולכן מוכרח שעשו לפנים ודבקותם בשם אֱלֹקִים דקדושה הוא על דרך יראה הנזכר בזוהר הקדוש כן כאן אם תכתוב שם אֱלֹקִים תחת שם יִשְׂרָאֵל כזה:

ישר אל

אל הים

תמצא שיש התקרבות ודבקות לישראל בשם אֱלֹקִים ולכן אי אפשר שיעבדו אלהים אחרים בכל לב ולא עשו אלא לפנים! ועל זה הביא הכתוב 'כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרֹבִים אֵלָיו' והיינו התקרבות ודבקות והתערבות שם יִשְׂרָאֵל עם שם אֱלֹקִים כנזכר לעיל.

רַב אַשִׁי אָמַר מֵהָכָא: 'אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹקִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי'. נראה לי בס"ד במצרים היה בישראל עובדי עבודה זרה כמו שאמרו רז"ל שטען עוזא [שרו של מצרים] על הים מה אלו עובדי עבודה זרה אף אלו עובדי עבודה זרה? והשיב לו הקב"ה אין אני דן אונס כרצון, וידוע כי קליפת עבודה זרה הוא בעשיה ונקראת צו כמו שנאמר רז"ל (סנהדרין נו:) 'אין צו אלא עבודה זרה' שנאמר (הושע ה, יא) 'כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו'. וידוע ששם הקדוש המאיר בעשיה הוא שם 'אל אדני' שעולה מספר 'צו' [96] ולכן פגם שלהם שפגמו בעשיה על ידי עון נתרפא על ידי הארת שם 'אל אדני' שעולה 'צו' המאיר בעשיה ונרמז שם זה במלוי אותיות גּוֹי שהם **גימ"ל** ו"ו ה"י שעולה המלוי מספר צָו [96].

וזהו שנאמר **אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹקִים** כלומר נתרומם שם אלקים הקדוש **לָבוֹא לָקַחַת לוֹ** לחלק הקדוש **גּוֹי** אלו ישראל שמשכם מן הקליפה הנקראת צו על ידי הארת שם 'אל אדני' שעולה מספר 'צו' וזהו **מִקֶּרֶב גּוֹי** כי קרב דהיינו המלוי של אותיות גּוֹי הוא מספר צָו

ולכן גם בעון הצלם של נבוכדנצר שהיה באונס ריפא אותם ומשכם מן קליפת עבודה זרה הנקראת צָו על ידי הארת שם 'אל אדני' שעולה מספר צָו.

'**וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ' אָמַר רַב**: **וַי וְהִי**. מקשים אמאי הפסיק בדרשה זו בין הפתיחות דעדיין לא סיים הפתיחות? ועוד צריך להבין מה ענין תרי לישני אלו של וַיְי וְהִי דנקיט בזה?

ונראה לי בס"ד דידוע מה שאמר רז"ל על פסוק (שמות יז, טז) 'כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ' דאין השם שלם ואין הכסא שלם, ולכן חסר א' מן כִּסֵּא ואותיות ו"ה מן השם, וכתבנו במקום אחר צער גלות מצרים גבר עליהם מחמת חסרון אות א' של כִּסֵּא ופרשנו שלכן בשירה על הים שגברו על האויב אמרו (שמות טו, יא) 'נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא' והיינו 'פֶלֶא' בהפוך אתוואן 'אֶלֶף' רמז לאות אל"ף של כִּסֵּא בנתקן קצת ולכן גברו על האויב.

ובזה פרשתי מה שנאמר (שמות ח, יט) 'וְשַׂמְתִּי פְּדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה' רמז לו על אות א' של כִּסֵּא, והנה ביארתי בס"ד שבאות א' יש בצורתו ג' פעמים וי דהיינו תצרף ו' שבאמצע עם יוד העליונה יהיה צירוף וי וגם תצרף אותו עם יוד התחתונה יהיה צירוף וי ועוד בגוף אות ו' עצמו יש אותיות וי כי בראשו יש נקודה שהיא נחשבת אות יו"ד הרי ג' פעמים וי וכנגד ג' פעמים וי נגזרה על ישראל ג' מיני גזרות, אחת (שמות א, טז) 'וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ' והשני (שמות א, כב) 'כָּל הַבֵּן הַיִלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ' והשלישי (שמות א, יא) 'וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם'.

ומאחר כי בגאולתם ממצרים נתקן איזה מדרגה בשלימות הַכִּסֵּא באות א' לכן אמר השי"ת ליעקב אבינו ע"ה (בראשית מו, ד) 'אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם עָלֹה' והיינו 'אָנֹכִי' גימטריא הַ'כִּסֵּא' [81] שהירידה היא מצד חסרון הכסא והעליה תהיה גם כן מצד עילוי הַכִּסֵּא, ולכן תכף ליציאת מצרים זכו לעשרת הדברות שהתחיל בהם אָנֹכִי שהוא מספר כִּסֵּא, ולכן אמר השי"ת למשה רבינו ע"ה (שמות ג, יב) 'וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ' בישרו שיהיה עילוי באות החסר מן הַכִּסֵּא שהוא מספר אָנֹכִי.

ולזה אמר **אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹקִים** נסה לשון התרוממות אֱלֹקִים גימטריא הַכִּסֵּא [86] כנודע, **לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי** אלו ישראל, **מִקֶּרֶב גּוֹי** חלק התיבה לשתים וקרי בה ג' וי רוצה לומר מן גלות מצרים שהיה בו ג' פעמים וי כאמור.

אמנם צער גזרת המן נעשה להם מחמת חסרון ו"ה של השם והיינו ו"ה במלואם כזה ו"ו ה"ה שהוא המלוי דשם ב"ן שהוא סוד המלכות עולה מספר כ"ב כמנין וְהִי [21] עם הכולל, וניצולו בהארת שם אהי"ה [21] שמספרו כ"א כמנין וְהִי ונתקיים בם פסוק (תהלים

עג, א) 'אַף טוֹב לְיִשְׂרָאֵל' שהאיר להם שם אהי"ה שהוא מספר אַף כמנין וְהִי והטעם כי 'אֱלֹקִים לְבָרֵי לֵבָב' דאף על פי שחטאו בצלם נבוכדנצר הם עשו לפנים ולבם היה טהור גם לבב בהפוך בבל.

ובזה יובן דרשת רב דדרש '**וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**' **וַי וְהִי** שרמז הכתוב כאן צער של וי שהגיע להם במצרים שהוא גלות ראשון וצער של וְהִי שהגיע להם בימי אתשורוש שהיה בתוך גלות השני של בבל, כי שני מיני צער אלו של וַי ושל וְהִי הם בעבור החסרונות של השם והככא שהם שכנים ואחוזים זה בזה בשניהם גברו ישראל ונצולו ולכן מסדר התלמוד הביא דרשה זו כל רב אחר הפתיחה של רב אשי דפתח להאי פרשתא דמגילת אסתר בפסוק 'אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹקִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי' שמדבר בדרשה של וַי שהיא בעבור חסרון הַכִּפֵּא וכאמור בס"ד.

'**לֹא מְאַסְתִּים**' **בִּימֵי יְוָנִים**, '**וְלֹא גְעַלְתִּים**' **בִּימֵי אֶסְפַּסְיָנוּס קֵיסָר**, '**לְכַלֹּתָם**' **בִּימֵי הָמָן**. אף על גב דשל המן היתה בראשונה דריש כפי משמעות המילות כי געילה טפי ממאיסה ולכן דריש מאיסה על זמן יונים שהיתה קודם אספסיינוס קיסר ודריש 'לְכַלֹּתָם' בימי המן כי כליה משמע לכל וזה היה בימי המן שבקש לעקור את הכל.

והא שרמז הכתוב של המן אחר יוונים ואספסיינוס מפני כי בזמן המן היה בית המקדש חרב ואיך ניצולו וזכו לנס? בשביל שצפה הקב"ה שעתידין לבנות בית שני ולהקריב בו והעלה כאלו מקדש בנוי ומקריבין בו! ולכן רמז של יוונים ושל אספסיינוס שהיו בזמן שבית המקדש קיים קודם גזרת המן וימי הרומיים שהיה אחר חרבן בית שני נקיט לה לבסוף ומפני שבאותו זמן היו גוזרים עליהם לבטל מצות המילה והיו מוסרים עצמם ומלין לכך נקיט על זה לשון 'לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם' כי הם שמרו מצות הברית ולכן לא הפרתי בריתי אתם, ואף על גב דהיו גוזרים גם כן עליהם לחלל שבת וגם שלא לעסוק בתורה גם כן, הנה מסירת נפשם על המילה חזקה יותר כי בשתים הנזכר אין נתפסים אלא בשעת מעשה ויכולים להבריח עצמן אבל במילה נאחזים גם אחר מעשה דרואין הילד מהול ואי אפשר להבריחו לעשותו אינו מהול ונודע מעשה של רבן שמעון בן גמליאל שמל את בנו רבינו הקדוש בזמן הגזרה והביאו אותו לפני הקיסר ועשה לו הקב"ה נס שנתחלף בבנו של הקיסר לפי שעה וכנזכר במדרש רז"ל (הובא בתוספות עבודה זרה י:).

ומה שאמר 'ומתתיה בן יוחנן כהן גדול וחשמנאי ובניו' טעות דפוס יש כאן דנכתב וחשמנאי וצריך לגרוס כמו שנאמר בהודאה 'בִּימֵי מַתִּתְיָה בֶן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו'.

'**כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם**' דְּאַיִן כָּל אֲמָה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים דאם יהיו תפארת ומלכות שני מלכים בכתר אחד אז אין אומה ולשון שולטת בישראל ומעלה זו שתהיה בענין הכתר של תפארת ומלכות נרמזה במה שאמר 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם' והיינו כ"ף של **כִּי** הוא כתר כמו שכתב רבינו האר"י ז"ל בכונת 'כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם' שצריך לכוין מאת כתר מנוחתם וגם אות יו"ד של **כִּי** היא רומזת לכתר כי יוד במלואה מספרה עשרים וכתר עולה מספר עשרים דהיינו מספר תר"ך, וגם הוא עשירי בעשר ספיירות מתתא לעילא ונמצא בשתי אותיות של כִּי שהם תיבה אחת רמוז כתר באות כ' ובאות יוד רמז על מעלה זו של שני מלכים בכתר אחד. ואומרו **ה'** על התפארת שהוא סוד שם הוי"ה בסתם. ואומרו **אֱלֹהֵיהֶם** על המלכות כנודע, ולזה אמר כִּי סוד כתר של ה' אֱלֹהֵיהֶם שיהיה אחד אז אין כל אומה ולשון שולטת בהם.

רַבִּי חִיָּיא אָמַר מֵהָכָא: 'וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם'. נראה לי בס"ד הכונה דהכתוב הזה קאמר וְהָיָה **כַּאֲשֶׁר** בכף הדמיון ולא אמר 'וְהָיָה אֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם' וכיון שנכתב בכף הדמיון אינו שוה ודומה ממש אלא דומה בדבר אחד בצער של פחד הלב שחושב ברעה קודם שיגיע זמנה ובזה שוה ממש אבל בזמן פועל הרעה אינו מזה כלל כי כאן לא נעשה הרע בזמן הקצוב על הפועל אלא אדרבה נעשה טוב.

'**אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**' ... **אָמַר רַב**: **אָחִיו שֶׁל רֹאשׁ וּבֶן גִּילוֹ שֶׁל רֹאשׁ**. נראה אמר אָחִיו שֶׁל רֹאשׁ כנגד מה שאמר נבוכדנצר הרג והוא בקש להרוג, ואמר בֶּן גִּילוֹ שֶׁל רֹאשׁ כנגד מה שאמר נבוכדנצר החריב והוא בקש להחריב.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: **כָּל שֶׁזּוֹכְרוֹ אָמַר אָח לְרֹאשׁוֹ**. ידוע ד' קליפות הן שנקראים: עָוֹן וּמַשְׁחִית וְאַף וְחֵימָה, ונרמזים בפסוק (תהלים עח, לח) 'וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ' ועל ידי תשובה קליפת עון תתבטל ותשתנה אך קליפת משחית לא תשתנה אלא לא תזיק כלל וקליפת אף תזיק במיעוטה, וקליפת חימה תזיק ברובה וכמו שכתב הרב גנזי יוסף ז"ל. נמצא פועל רע לא יהיה אלא מן אף וחימה ולכן זה שרצה לעשות רע בפועל אמר עליו אָח לְרֹאשׁוֹ, **אָח** ראשי תיבות **אַף** חֵימָה, הם היו חונים ורוכבים על ראשו.

וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: **שֶׁהַכֹּל נַעֲשׂוּ רָשִׁין בְּיָמָיו שֶׁנֶּאֱמַר** 'וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס עַל **הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם**'. נראה מפיק לה מדכתיב 'הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס' והרשות רמוזה בשם 'אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ' ששם מס שעושה רשים גם לבני אדם החשובים והקרובים אל המלך שהם

בגדר אחים אליו וזהו 'אח ורוש מס' רוצה לומר עשה המס התרוששות גם למי שהוא בגדר אח ואם כן כל שכן שאר העם. גם אומרו 'וַיָּשֶׂם' ולא אמר 'וַיִּקַּח' דדריש 'וַיָּשֶׂם' לשון שממה כי מרבוי המס נשתוממו.

'**הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**' **הוּא בְּרָשָׁעוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ**. נראה לי בס"ד דאמרו רז"ל יצר הרע נקרא רשעה, וכן קראו זכריה המלך ע"ה דכתיב (זכריה ה, ח) 'זֹאת הָרִשְׁעָה' וידוע דהיצר הרע נקרא אש כמו שאמרו בגמרא דיומא (יומא סט:) על היצר הרע נפק אתא כי גרויא דנורא והכי איתמר בקידושין (קידושין פא.) בעובדא דרב עמרם חסידא דאשבעיה ליצריה דיפוק מיניה וחזו דנפק ניצוץ אש מקרבו ואמר לו חזי דאנת נורא ואנא בשרא ויכילנא לך, וכן כאן הרשעה **דאחשורוש** שהוא היצר הרע שלו שהוא אש רמוז בראש וסוף שמו שהם אותיות 'אֵשׁ'. ולזה אמר הוא בְּרָשָׁעוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, דהיצר הרע נמשך מן נו"ן דנחש הקדמוני שבקליפה ואם תמלא אותיות עשו כזה עי"ן שי"ן ו"ו יהיה סופו אותיות נו"ן מלא, והפשוט 'עשו' רומז לרשעתו וסופו נו"ן נומז להיצר הרע שלו אשר בו עשה הרשעה וזהו 'מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ'.

וכן 'אָחָז הוּא בְּרָשָׁעוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ' כי אָחָז במלואו אל"ף חי"**ת** זי"ן ראשו 'אחז' לשון אחיזה וסופו 'פתן' שהוא נחש הנקרא פתן זה היצר הרע דכתיב (ישעיה יא, ח) 'וְשַׁעֲשַׁע יוֹנֵק' אלו ישראל 'עַל חֻר פָּתֶן' דלעתיד נתקן היצר הרע ונהפך ליצר הטוב.

וכן דָּתָן אֲבִירָם ראש שמותם 'אד' וסוף שמותם 'נמ' וצירוף שניהם 'נאדם' לשון אודם כי האודם רמז לעונות דכתיב (ישעיה א, יח) 'אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע' וזה יורה על רשעתם ורמוז זה בתחלתם וסופם.

'**אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם**' **הוּא בְּצִדְקָתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ**. 'צִדְקָתוֹ' היא התורה ורמוזה בראש וסוף שמו שהתורה נקראת אם דכתיב (משלי ב, ג) 'כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא' אל תקרי אִם בחירק אלא אֵם בצירי, וכן **משה** אהרן ראשם וסופם 'אמנה' זו התורה שנקראת אמנה דכתיב וארשתיך לי באמונה ואמרו רז"ל (שמות רבה לג, ז) אל תקרי מוֹרָשָׁה אלא מֵאֹרָסָה (דברים לג, ד).

ובזה פרשתי בס"ד (שיר השירים ד, ח) 'תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה' זה התורה שמתחלת (בראשית א, א) 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים' שהוא ראשי תיבות 'בבא' תרגום של 'שער' לרמוז דהתורה נקראת שער והיראה בית, וכמו שנמרו בגמרא (שבת לא:) מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עבידי! וזהו 'תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה' זו התורה ומשם תביני מה המבוקש ממך כדי שתתנהגי בו. ונרמזה 'אֲמָנָה' זו התורה בראש וסוף שמות **משה** ו**אה**רן להורות כי הם בצדקתם זו התורה מתחלתם ועד סופם!

וכן דָּוִד הוּא בְּצִדְקָתוֹ מְתְחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ', כי צדקתו שהיא תורה שבעל פה שיש בה ד' חלקים פרד"ס [פשט, רמז, דרש, סוד] רמוזה בראש שמו ד' ובסוף שמו ד' ואות וא"ו באמצע רמז לששה סדרי משנה, וכן בענין הענוה שהיה מקטין עצמו מתחלתו ועד סופו כי ראשו דל"ת לשון דלות וכן סופו דלת דלות וקטנות. גם דל"ת במלואה רמז ד' דלות וקטנות, למ"ד לימוד, ת' תורה וזה הדל"ת כפול בראשו וסופו.

'**מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ' רַב וּשְׁמוּאֵל: חַד אָמַר הוֹדוּ בְּתְחִלַּת הָעוֹלָם וְכוּשׁ בְּסוֹף הָעוֹלָם**. כבר פרשתי בסה"ק בֶּן יְהוֹיָדָע דאין הכונה על כל הישוב של העולם כולו בכל האקלמים אלא הם מדברים על חלק אסייא שהוא גדול מכל האקלמים שבו היה מושל אבל חלק אירופ"א ואפריק"א וג'ינ"א וכיוצא לא היה מגיע שם ונקיט 'הָעוֹלָם' רוצה לומר עולם שמושל בו כי באמת חלק אסייא היה ישוב שלו מזמן קדמון רובו של עולם כי כל המדבר שרואין עתה בו היה מקודם מלא מדינות ועיירות רבים.

ברם הא קשיא למאי נפקא מינה פליגי רב ושמואל בפסוק זה של 'מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ' וגם בפסוק (מלכים א' ה, ד) 'מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה' דאם למסבר קראי, מאי קושיא נראה להם בפסוקים אלו דאתו לפרש אותם, ומאי נפקותא יצא לנו מזה? ומה דהוה הוה! ונראה לי דקשיא להו בפסוקים אלו על תיבת וְעַד דהוא לשון יתר דהוה ליה למימר 'הַמֹּלֵךְ מֵהוֹדוּ וְכוּשׁ' וכן 'תִּפְסַח וְעַזָּה' ולכן באו לפרש הכתוב חד אמר הודו בתחלת העולם וכוש בסוף העולם וכו'.

ובאמת מן פירושים אלו דמפרשי בהני קראי יצא נפקותא לענין דינא בעלמא והוא אם אחד יש לו שלשה חצירות בנויים זה בצד זה ביושר ושתי חצירות הראשון והאחרון כל חצר יש בו בתים שהם בית אנשים שקורין בערבי דוונכאנ"ה ובית אנשים שקורין בערבי חרים והבתים האלה גם כן עומדין זה בצד זה דהיינו בית האנשים תחלה ובצידו בית הנשים, אך חצר האמצעי אין בו ב' בתים כי אם רק בית אחד, וזה האדם צוה בצוואה שאדם פלוני ישב וישלוט בחצרות שלו כך וכך שנים 'מבית האנשים עד בית הנשים' והיורשים טוענין כיון דאמר מבית אנשים עד בית הנשים אז חצר האמצעי שאין בו בית אנשים ובית הנשים אינו בכלל הצוואה.

והנה לפי דברי רב ושמואל דדייקי ומקשו בתרי קראי הנזכר דכתיב 'מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ וּמִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה' דמקשו למה לא אמר 'מֵהוֹדוּ וְכוּשׁ תִּפְסַח וְעַזָּה', כן יש להקשות קושיא זו בצוואה של זה דאם כך כונתו כמו שטוענין היורשים שלא ישב אלא בחצרות שיש בהם בית אנשים ובית נשים, הכי הוה ליה למימר ישב וישלוט בחצרותי בבית האנשים ובית הנשים ולמה אמר 'עד'? על כן אנחנו מוכרחים לפרש דברי הצוואה כאשר פירשו

רב ושמואל בהני קראי דבין למר ובין למר ישלוט בשלשה החצרות.
ומה שאמר 'עד' לפי דברי שמואל הכי קאמר ישב וישלוט בחצרותי מבית האנשים שהוא עומד ראשון בחצר הראשון עד בית הנשים שהוא עומד אחרון בחצר האחרון השלישי ונמצא השליטו בכולם, ולפי דברי רב גם כן השליטו בכולם ורק לפי דברי הכי הוא פירוש הצוואה והכי קאמר כשם שהוא מוכרח להשתמש בבתים דאנשים ודומים דאי אפשר ליקח חצי חצר כי בית אנשים הוא חצי חצר ובית נשים חצי חצר וכל חדרים שלהם פתוחים זה לזה כן יהיה לו שמוש ושליטה וישיבה שלימה בכל החצרות כולם וכמו דמפרש רב להני קראי ממש ונמצא לכולי עלמא ישב וישלוט בכל שלשה החצירות.
חַד אָמַר תִּפְסַח בְּסוֹף הָעוֹלָם וְעַזָּה בְּסוֹף הָעוֹלָם. כתב הרי"ף ז"ל פירשו הראשונים דהא והא איתנהו ולא נחלקו במציאות כי העולם עגול ככדור וְתִפְסַח וְעַזָּה הם זה בצד זה ואם באנו להסב העיגול מצד תפסח עד שתגיע לעזה נמצאת כל אחת מהן בסוף העולם וכן גם הם סמוכות זו לזו, וכן אתה אומר בְּהוֹדוּ וְכוּשׁ דלא פליגי במציאות דגבי הדדי קיימי ומצד חגירת העיגול תהיה הודו בסוף העולם וכוש בסופו עד כאן לשונו. והנה לפי דבריו הנזכר הציור הוא כך:
(הודו כוש)
וקשיא לי בדברים אלו דלא משמע הכי מלשון הגמרא דקאמר חד אמר הודו בתתלת העולם וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי הוו קיימי, והכי איתמר נמי גבי תפסח ועזה, ומשמע מזה למאן דאמר הראשון לא הוו קיימי בהדי הדדי כי דבר זה נקט לחד אמר השני ולפי דברי הראשונים הנזכרים לכולי עלמא הודו וכוש בהדי הדדי הוו קיימי! ועוד קשיא לי דהן אמת הארץ כולה כדורית אך הישוב שבה מאן אמר דהוא כדורי שהיו המדינות כולם עומדים בעיגול והלא מקוטעין הם בצד דרום ובצד צפון?
על כן נראה עיקר כמו שכתבנו בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** חלק ג' דלא פליגי במציאות אלא סבירא ליה דהוה מדינה אחת בתחלת העולם ששמה הוֹדוּ ומדינה אחת בסוף העולם ששמה כּוּשׁ וגם זה המאן דאמר יודה דהודו וכוש הידועים קיימי אהדדי ורק מפרש דהודו דכתיב בקרא זה קאי על אותם המדינות שבראש וסוף העולם שנקראים הודו וכוש, ומאן דאמר השני סובר דהאי קרא קאי על הודו וכוש הידועים שהם אינ'די"א וחאב"ש דקיימי אהדדי. וכן הענין בתפסח ועזה דסבירא ליה איכא תפסח ועזה דקיימי אהדדי, ואיכא עוד ב' מדינות חדא שמא תִּפְסַח וחדא שמה עַזָּה דקיימי חד בראש העולם וחד בסוף.

אֶלָּא מַעַתָּה דִּכְתִיב 'וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה'. הקשה מהרש"א אמאי לא פריך מקראי ד'שְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה' (שמות ו, טז) 'וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה' (שמות ו, יח) דכתיבי נמי בכהאי גונא? והניח בקושיא.

ונראה לי בס"ד בשני חיי לוי אמרו רז"ל (שמות רבה פרק א׳) נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה היו ימי השעבוד שכל זמן שהיה אחד מהשבטים קיים לא היה שעבוד ולוי האריך ימים יותר מכולם, וכן כתב רש"י ז"ל (ברש"י שמות ו, טז), וכמפורש ברא"ם [ברבי אליהו מזרחי] ז"ל ולכן יש לומר לכך שינה למנקט מספר הקטן קודם לתת לנו סימן בזה שנדע שזה המנין נכתב בתורה לצורך דבר אחד שהיא ימי השעבוד כמה היו. וכן בשני חיי קהת שינה כדי שיהיה זה השינוי סימן לדעת שזה המנין גם כן נכתב ללמוד ממנו החשבון של ת' שנה שהתחיל מלידת יצחק וכמו שכתב רש"י ז"ל, אבל בשנות עמרם למה שינה? ואף על גב דלימוד זה שלמידין משנות קהת צריך להיות הלימוד על ידי צירוף שני עמרם גם כן, עם כל זה כיון דעשה שינוי בשנות קהת דנקיט בראשנה סגי לן לסימן, וכיון דאנו למידין תחלה משני קהת נשלים הלימוד משנות עמרם ומשה גם כן ולהכי מקשי ליה מאי דרשה אית לך בפסוק שְׁנֵי עַמְרָם ששנה בו למנקט מספר הקטן קודם?

תָּנוּ רַבָּנָן: **שְׁלֹשָׁה מַלְכוֹ בַּכַּפָּה, וְאֵלּוּ הֵן: אַחְאָב וַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּנְבוּכַדְנֶצַּר**. נראה לי בס"ד קרי לה 'כַּפָּה' דכתיב (ישעיה מח, יג) 'יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ' וביד יש כף וה' אצבעות והם אותיות 'כַּפָּה' רוצה לומר ארץ שנתייסדה בכ"ף ה' ואי גרסינן 'בַּכִּיפָּה' ביוד יהיו כף י"ה דהכף משלים למספר אותיות יה מפני שבחמש אצבעות יש י"ד פרקים.

ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי הם ארבעה שמשלו בכפה, והרביעי הוא אלכסנדרוס מקדון ומשום דלא נזכר בפסוקים לא מנו אותו כאן, וכתבו התוספות גבי שלמה המלך ע"ה כתיב (דברי הימים א' כט, כג) וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה', שמלך על העליונים ועל התחתונים ולכך לא מנו אותו כאן. ואמרתי בס"ד דאותם ארבעה הם כנגד ארבעה אצבעות היד ושלמה המלך ע"ה כנגד הגודל שהוא מובדל מארבעה אצבעות עיין שם, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב (שמואל ב' כב, נא) 'מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ', מִגְדּוֹל בהפוך אתוון מִגּוֹדָל יהיה יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ הוא שלמה המלך ע"ה שהוא כנגד הגודל.

דף יב.

'בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ' מְלַמֵּד שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה. יש להבין מה טעם ראה בזה ללבוש בגדי כהונה? ועוד מה שייכות יש לזה עם 'עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ' דנקיט להו קרא בהדי הדדי?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתב מנות הלוי ז"ל דעושר המלכים אין להם ממנו כבוד אמיתי כי אם אדרבה להפך כי אומרים העולם זה הממון גזלו אותו במלחמות שלהם שלא כדין וכמשפט, אך עושר של אחשורוש היה ממון של מציאה שגנזו נבוכדנצר ומצאו אחשורוש ואם כן נקי הוא מגזל ולכך אמר 'עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ' שהוא עושר שיש לו ממנו כבוד ולכך בעת הראותו את עושר זה באותה מסיבה לבש בגדי כהונה כי אלו נקיים מגזל ומכל דופי שמביאים המעות למקדש ברצון לב ולא באונס וגם אינו מתוך כעס וקנאה ונקי מגזל כי השי"ת 'שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה' (ישעיה סא, ח), ולכך לבש אותה שעה בגדים אלו להודיע שזה הממון שאתם רואים אצלי הוא נקי כמו ממון של בגדי כהונה.

הֵם לֹא עָשׂוּ אֶלָּא לִפְנִים אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה עִמָּהֶן אֶלָּא לִפְנִים. קשא לפי זה למה נתאחר דבר זה ולא נעשה הצער הזה להם בזמן נבוכדנצר כשהשתחוו לצלם? ונראה לי בס"ד דבתחילה אם יקטרג השטן בדבר זה יאמרו מליצי יושר אנוסים הם מכח כבשן האש וחשבי דאנוס מותר לעבוד עבודה זרה לפנים, אך המתין עד שנהנו מסעודת אחשורוש בלי שום אונס אז קטרג עבור הצלם לומר גם אם לא אנסם במפלת האש היו משתחוים דהראיה עתה אחשורוש לא אנסם ונהנו מסעודתו!

הוֹשִׁיבָן בֶּחָצֵר וּפָתַח לָהֶם שְׁנֵי פְּתָחִים, אֶחָד לְגִינָה וְאֶחָד לְבֵיתָן. קשא מאי קא משמע לן בזה דבשלמא למאן דאמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן קא, משמע לן על רבוי הבאים שבאו יותר מאשר חשב ועלה על לבו, וכן למאן דאמר הראוי לגינה – לגינה, הראוי לביתן – לביתן, קא משמע לן אף על פי שהשווה הקרואין עם כל זה חלק כבוד במושב המקום הגדול לפי גודלו והקטון לפי קטנו, אך למאן דאמר הושיב כולן בחצר, מה בא ללמדנו בפתחים אלו שפתח אחד לגינה אחד לביתן?

ונראה לי בס"ד בא ללמד רעת לבו שנתכוון להכשילם בזנות כי הביתן הוא בית המלך עצמו ונקרא ביתן מפני שהוא חלוק לשני בתים זה בתוך זה, הפנימי בית הנשים והחיצון מקום האנשים ולכן נקרא ביתן בנו"ן נוספת שבאה לבסוף להגדיל כי כן הוא לחד מאן דאמר בספרי הדקדוק, נמצא ביתן הוא בית הנשים ובית האנשים. והנה האנשים הקרואים הושיבן בחצר ששם היו אוכלין ושותין ומשתכרים, אך הנשים הקרואות הן יושבות בביתן בבית הנשים שעשתה ושתי להם משתה שם וכאשר משתכרים הנשים יקוצו ממקום מושבם וירצו לילך לגינה לטייל שם כדרך השותים בזמן ארוך במסיבה דאוהבים לטייל באמצע השתיה והטיול מוכרח להיות בגינה ששם מקום אילנות ומיני בשמים נטועים ואם כן הנשים מוכרחות שיבאו לגינה על דרך החצר שיכנסו מן הביתן

לחצר בפתח הפתוח שם ומן החצר יכנסו לגינה בפתח שיש שם ונמצא שיש תערובת אנשים ונשים בגינה וכיון שכולם שותים ומשתכרים יבאו לנאף זה בזה ובא ללמד דכונתו היתה בזה להכשיל את ישראל הבאים שם.

מַאי חוּר? **רַב אָמַר**: **חָרֵי חָרֵי**. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר**: **מִלַּת לְבָנָה הִצִּיעַ לָהֶם**. ונראה דהא והא איתא דהבגד שהיה עשוי חורי חורי היה מילת לבנה ואינו עשוי בצבעים, וצריך להבין מאי נחית ללמדנו הכתוב בדבר זה דעשויים חורי חורי וגם שהיו מילת לבנה ולא של צבעונים דאין זה נוגע לרבוי העושר, וכן כרפם דעשה להם כרים של פסים מאי קא משמע לן?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבנו לעיל שנתכוון אחשורוש להכשיל הקרואים באותו משתה בזנות אך עיקר כונתו להכשיל את ישראל כי היה שונא גדול לישראל וידע דמפלתם היא בעון הזנות וכמו שאמר בלעם לבלק, לכן מן השמים שמו בלבו לעשות במקום המשתה דברים שמתעורר לב ישראל להזהר ולהשמר מן המכשולות והיינו חורי חורי דעשויים מעשה רשת נקבים נקבים, מזה יבינו ישראל שבאותו זמן היה להם מיעוט השגחה העליונה, דידוע מה שאמר הכתוב (שיר השירים ב, ט) 'הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלֹנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים' דישראל על ידי עונות עושים כותל מפסיק ביניהם לעמים כדכתיב (ישעיה נט, ב) 'כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם', אך על ידי זכות צדיקים יהיה נפתח בכותל זה חלון, ויש זמן שאין הפתיחה של ההשגחה פתוחה כשיעור חלון אלא היא שיעור המציץ מן החרכים וכן ההשגחה באותו זמן כשיעור חרכים שהוא שיעור חורי חורי, וכמו שנאמר הכתוב 'מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים'. ועל כן שם בלב אחשורוש לעשות המצעות עשויים חורי חורי שיהיו ישראל זוכרים ושמים על לבם ענין ההשגחה שהיתה עליהם במדרגה קטנה שפתיחתה היא שיעור חרכים, כמו שנאמר 'מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים' שהם שיעור חורי.

ולמאן דאמר מילת לבנה הציע להם שמו מן השמים בלבו כן לעורר את לב ישראל שיהיו משתדלים לעשת תשובה המלבנת עונותיהם ואז תתהפך הרעה שלהם לטובה, ושמו בלבו להציע להם כרים של פסים לעורר לב ישראל שיזכרו מעשיו של יוסף המלך ע"ה בעל הפסים איך נתגבר על יצרו וכבש תאותו וגם הם יכבשו תאותם ויתגברו על יצרא דעבירה המחטיאם בזנות וכמו שנאמר רז"ל ביומא (יומא לה:) יוסף הצדיק מחייב את הרשעים, כיצד? הרשע אומרים לו כלום הוה טרוד ביצרו יותר מיוסף הצדיק שבכל יום היתה אשת פוטיפר משתדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית

וכו' וכו', ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה! ולכן מן השמים שמו בלב אחשורוש להשים דברים אלו בתוך המצודה עצמה אשר הכין להם לצוד אותם בזנות.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר: 'אַבְנֵי נֵזֶר מִתְנוֹסְסוֹת עַל אַדְמָתוֹ'. פירש רש"י שהכתוב משבח אבנים יקרות ואומר שעל ידי נסיונות הרבה באות, ונראה לי כונתו בזה לומר כל דבר יקר הערך אין שומתו ידועה והקונה אינו פוסק עם המוכר את השומא תכף אלא ינסה לשאול הערך שלו מכמה בני אדם ומנסה לחקור הערך מכמה בני אדם עד שיתברר לו הערך הראוי לקנותו בו.

מיהו מלבד פירוש רש"י ז"ל הנזכר נראה לי בס"ד 'מִתְנוֹסְסוֹת' לשון נס והרמה כמו (תהלים ס, ו) 'נָתַתָּה לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס' שמזדמן להם כמה קונים שחושקים אותם ומתרומם הערך שלהם שיהיה זה מוסיף על ערך זה וזה חוזר ומוסיף.

יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: **רִאשׁוֹנִים כָּלוּ מִפְּנֵי כֵלִים, וְאַתֶּם שׁוֹנִים בָּהֶם**. אין הכונה בת קול מן השמים אלא קול מפי חכמים ונביאים שבדור. אי נמי יצתה לאו דוקא אלא שתצא בת קול ותאמר כך ועל כן כאילו יצתה ואמרה דברים אלו.

דף יב:

אָמְרוּ לוֹ: "**אֵין, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא עֲרוּמָה**". בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד הטעם שבקשו שתהיה ערומה ועוד נראה לי בס"ד לפרש על פי מה שכתוב בספר מנות הלוי ז"ל בשם מהר"ר יוסף יחייא ז"ל מה שרצה להביא ושתי לפניו ולפני השרים? היינו מפני שרצה לבעול אותה לפניהם! כי מרוב גאותו וגאונו לא היו חשובין השרים בעיניו כבני אדם אלא כבהמות השדה וחייתו יער, ודכוותא איתמר בגמרא (נידה יז.) דאמר לו שמואל לרב יהודה כגון בית פלוני שמשמשים מטותיהן לפני עבדיהם ושפחותיהם, ואנהו מאי דרוש (בראשית כב, ה) 'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר' עם הדומה לחמור עד כאן עיין שם, ובזה מובן הטעם שאמרו לו שתבא ערומה, כי הבינו שרצונו לבעול אותה בפניהם מפני שחושב אותם כבהמות וכמו שכתב הרב ז"ל, על כן אמרו אנחנו נעשה אותו כבהמה ממש ויאמרו בלבד שתבא ערומה, ואז גם הוא יבעול אותה ערום לפניהם, ונמצא נעשה הוא והיא בהמות ממש כי זה הוא דרכן של הנזקקין זה בזה ערומים בפני בני אדם ונמצא עשה את עצמו ואת אשתו בהמות והם שרואין אותם חשובין בני אדם.

'מְמוּכָן' **כְּלוּם הֵכִינוּ שֻׁלְחָן לְפָנֶיךָ שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים**. נראה לי בס"ד זכרו מליצה זו שביעית כי הכנת לחם בהיכל היא ביום השבת שהוא שביעי דסלוקו וסידורו הוא בו ביום.

אָמַר רַב נַחֲמָן: מָרְדֳּכַי מֻכְתָּר בִּנְיָמִינוֹסוֹ הָיָה. פירש רש"י: שמות נאים. ונראה לי הכונה דרב נחמן הגם דמודה דאתי מבנימין ואתי מיהודה מצד האם מכל מקום סבר מר דשמות יהודי וימיני שנזכרו בו כאן לא קאי איהודה ובנימין אלא הם שם הכבוד שלו, והיינו שם יהודי רוצה לומר שהיה יהודי שלם וגמור כי מסר עצמו בעבור היהדות ושם ימיני רוצה לומר מיומן שבאחיו וכמו שדרשו רז"ל (סוטה לד:) על שם אחימן.

דף יג.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, כִּי הֲוָה פָּתַח בְּדִבְרֵי הַיָּמִים אָמַר הָכִי: כָּל דְּבָרֶיךָ אֶחָד הֵם, וְאָנוּ יוֹדְעִין לְדָרְשָׁן. נראה לי בס"ד נקיט לשון זה דאנחנו יודעין לדרשן ועל פי מה שכתב רבינו ז"ל בשער רוח הקודש דהתנאים בעלי מדרש הם בהוד, גם איתא בדברי דבינו ז"ל במקום אחר שספר דברי הימים הוא בהוד דמלכות, ובזה ניחא שאמר שאנחנו בהוד יודעין לדרוש דבריך שאתה בהוד דמלכות דשם הוד חד הוא.

'**אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם' אָמַר רָבָא: שֶׁגָּלָה מֵעַצְמוֹ.** נראה לי בס"ד מפיק לה מתיבת אֲשֶׁר דדריש לה לשון שבח כמו (בראשית ל, יג) 'כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת' וכן (מלאכי ג, יב) 'וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם' כי כיון שגלה מעצמו כדי להשתתף בצרת ישראל יש לו שבח בזה וכמו שהיה משה רבינו ע"ה עושה בגלות מצרים וכמו שנאמר רז"ל על פסוק (שמות ב, יא) 'וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם'.

'**וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ' לָמָּה לִי? עִבְרָתָהּ מֵת אָבִיהָ, יְלַדְתָּהּ מֵתָה אִמָּהּ.** קשא מאי מתרץ אמר רב חסדא וכו', השתא להפך לימא 'כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם' (אסתר ב, ז) ולא לימא 'וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ'?

ונראה לי בס"ד התירוץ הוא כך, דמה שאמר 'כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם' בא ללמד עברתה אמה מת אביה וכו' ולכן אם לא היה כותב ובמות אביה ואמה לא היינו לומדים הא דרב חסדא דעברתה אמה מן הכתוב כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם, דיש לומרהכתוב הכי פירושו שבהיותה קטנה אין לה אב ואם וכיון דהיתה יתומה קטנה לקחה מרדכי לו לבת, אבל השתא דאמר 'וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי' נמצא אייתר קרא ד'אֵין לָהּ אָב וְאֵם' ובעל כרחו נפרש דאתא לדרשה זו ללמדנו הא דאמר רב חסדא עברתה אמה וכו'.

'**וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֶת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ' מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מוֹנָה בָּהֶן שִׁבְעַת יְמֵי שַׁבָּת.** בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד להיותה מלכה ויושבת בחדר המלכות שלה ויזדמן שיבואו אצלה נשים של שרים וסגנים לדבר עמה חוששת שיגיע בין השמשות של שבת ולא תרגיש ובפרט אם הוא יום מעונן, לכך עשתה דאלו הנערות כל אחת תעמוד לפניה

יום אחד בשבוע ותתחיל לבא לעמוד לפניה מבעוד יום קודם בין השמשות בחצי שעה ולכן אף על פי שיושבת ומדברת עם נשי השרים והסגנים כשתבא ותעמוד לפניה הנערה של יום שבת תדע שהגיע זמן הקרוב לבין השמשות ואז תשמור עצמה בהלכות שבת.
ועתה נראה לי בס"ד עוד טעם אחר למה שהיתה מונה בהם שבעת ימי שבת, והיינו שהיתה קוראה לאחת בשם אחד בשבת ולאחת שני בשבת ולאחת שלישי בשבת וכעל זה הדרך וכונתה בזה לקיים מצוות עשה של (שמות כ, ז) 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ' כמו שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות, שצריך האדם למנות בפיו בכל יום לומד היום יום אחד בשבת, וכן בשני וכן בכולם ויכוין לקיים מצוות עשה מן התורה למנות בו ימי השבוע וכמו שאמר רז"ל בספרי וכן כתב הרמב"ן ז"ל עיין שם, ולכן גם היא היתה מתכונת לקיים מצוות עשה של 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כי ביום ראשון קוראה את נערה המיוחדת ליום ההוא בשם אחד בשבת, נמצא מזכרת בפיה מנין ימי השבוע דחול ביום השבת.
מִשּׁוּם דְּמִפְּתוֹ תֹּאכַל 'וַתְּהִי לוֹ כְּבַת'? **אֶלָּא כְּבַת הָבָא נָמֵי לְבַת** (אסתר ב, ז). קשא למה גבי בת שבע נקיט כְּבַת בכף הדמיון וגבי אסתר אמר לְבַת ולא אמר כְּבַת?
ונראה לי בס"ד כי האשה נקראת בית דכתיב (וַיִּקְרָא טז, יז) 'וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ', זוֹ אִשְׁתּוֹ (משנה יומא א, א), וכן אמר רבי יוסי מימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא קראתיה ביתי (שבת קיח:), ולכן גבי אסתר שהיתה אחר כך אשתו ממש אמר לְבַת שהוא רוצה לומר בַּיִת כי היתה אשתו ממש ולא אמר בכף הדמיון, אבל גבי בת שבע לא היתה נחשבת אשתו ממש דאמרו רז"ל אוריה לא בא עליה דידע ברוח הקודש או על פי נביא דלאו אשתו היא אלא של דוד המלך ע"ה והיא אצלו בתורת פקדון עד שיגיע הזמן הראוי שיקחנה דוד המלך ע"ה, ולכן אמרו רז"ל (סנהדרין קז.) ראויה היתה בת שבע לדוד משעת ימי בראשית אלא שאכלה פגה, ולכן לא נקיט התם לְבַת שהוא רוצה לומר בַּיִת אלא אמר כְּבַת בכף הדמיון.
ברם עדיין יש להקשות אמאי נקיט בַּת ונצטרך לומר אַל תִּקְרִי לימא בַּיִת להדיה ולא נצטרך לומר אַל תִּקְרִי? ונראה לי בס"ד דגבי בת שבע נקיט בַּת ללמדינו שלא היה נוהג עמה כאיש עם אשתו אלא כאב עם בתו דאסורה לו כן הוא לא נגע בה לשכב עמה וכמו האב שבתו בתחלתה אצלו בתורת פקדון עד שיגיע זמן נשואיה ותלך אצל בעלה כן היתה אצלו פקדון עד שיגיע זמן שיקחנה בעלה הוא דוד המלך ע"ה ולכן אמר כְּבַת, וכאן אצל מרדכי ואסתר דנקיט גם כן לְבַת ולא אמר לְבַיִת היינו ללמד דבתחלתה כשילדתה אמה מתה, ונעשה נס למרדכי והניק אותה מדדיו וכמו שנאמר רז"ל במדרש (מדרש

רבה בראשית ל, ח) רבי ברכיה ורבי אבהו בשם רבי אלעזר, בא למרדכי חלב והיה מניק לאסתר, כד דרשה רבי אבהו בצבורא גחיך צבורא לקליה אמר להון ולאו מתניתא היא רבי שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור עיין שם.

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב (אסתר ב, ז) 'הֵיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ' דקשא מה שאמר בַּת דֹּדוֹ לשון יתר היא דהא דמר קרא (אסתר ב, טו) 'וּבְהַגִּיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת' ומזה נודע שהיא בַּת דֹּדוֹ? ופרשתי דרמז הכתוב דבר פלא זה שינקה מן הדדים של מרדכי, לזה אמר 'הֵיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ', דְּדוֹ כתיב בלא וא"ו רוצה לומר בת הדד שלו שינקה וגדלה מן הדד שלו כבת היונקת מדדי אמה ולזה אמר הכתוב אחרי זה 'וּבְמוֹת אֲבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת' דכיון דינקה ממנו נעשית בת שלו.

ועוד נראה לי בס"ד הא דנקיט גבי בת שבע בַּת ולא אמר בַּיִת, כי באמת האשה נקראת בַּיִת בלשון תורה דכתיב (ויקרא טז, ו) 'וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ' וכן נקראת בַּיִת גם בלשון בני אדם שכל אדם קורא את אשתו בשם 'בֵּיתוֹ' ואם היה נתן המלך ע"ה אומר לדוד במשל 'וַתְּהִי לוֹ לְבַיִת' היה מרגיש דוד המלך ע"ה שדברים אלו משל הם ולא נעשה מעשה זו ממש, וכיון דהיה מרגיש דדברי משל הם אז ודאי היה מרגיש דמשל זה הוא על בת שבע שלקחה מן אוריה ובאמת הנביא בא בדבר ה' לומר משל זה לדוד המלך ע"ה, באופן שלא ירגיש שהוא משל, אלא יחשוב מעשה שהיה כך היה כדי שישיב תשובה לחרוץ משפט על זה האיש וכאשר חרץ משפטו תכף, ולכך הוצרך לומר לְבַת כי דרך למנקט על הכבשה בַּת מפני שגידלה אצלו כמו המגדל את בתו, מה שאין כן האשה שנקראת בַּיִת הוא על שם שעוסקת בצרכי הבית ושומרת אותו וכל עסקיו מוטלין עליהם וגם היא (תהלים קכח, ג) 'כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי הַבָּיִת' שאינה יוצאה מן הבית חוצה אלא לפרקים רחוקים, ולכן תואר זה של בַּיִת אין לו שייכות לאומרו על הכבשה ובודאי היה מרגיש דוד המלך ע"ה שדברים אלו דברי משל הם על ענין בת שבע שהיתה נות ביתו של אוריה.

והא דלא נקיט כאן גבי אסתר לְבַיִת ונקיט בַּת כדי שלא יהיה ניכר מן המגילה שהיתה אשתו של מרדכי המלך ע"ה הן אצל המון העם הן אצל נכרים שהם מתרגמים המגילה בלשונותם, ולכך אמר 'לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת' דמובן מזה שהוא גידלה בביתו כמו בתו, דזה ידוע המגדל יתום ויתומה אם הזכר נחשב בנו ואם נקבה נחשבת בתו.

מִגְּנוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לְמַדְנוּ שְׁבָחוֹ: שֶׁלֹּא הָיָה מְשַׂמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם. קשא והלא רשע היה ואיך נספר בשבחו? כי קרא כתיב (דברים ז, ב) 'לֹא תְחָנֵּם' שלא לספר בשבחן! ועוד מאחר שהיה שטוף בזמה עד שבקש להביא ושתי ערומה לשכב עמה איך כפה טבעו

במנהג זה שלא ישמש ביום?

ונראה לי בס"ד כי זה הטבע היה לו על ידי שמים בדרך נס בעבור טובת אסתר, ובא הכתוב ללמדנו שבח זה להודיענו הטובה שעשה הקב"ה לאסתר על ידי זה, והוא שאמרו רז"ל שלא היה משמש עם אסתר ממש אלא היתה יודעת להפריד חלק הרע שבה שיהיה נעשה בריה שלימה כדמותה וצלמה באין הפרש ולזה קורא אותו בזוהר בשם שידה, והוא היה משמש עם זה החלק הרע הנקרא בשם שידה, אבל אסתר היתה מתעלמת והכל נעשה ברגע אחד שתהיה אסתר נעלמת והשידה נגלית במקומה, והנה דבר זה אינו נעשה אלא רק בלילה שיש שליטה לקליפה בלילה ולכן תכף ומיד נעשה חלק הרע שבה בריה שלימה כדמותה אבל ביום ששולט החסד ונחלשת הקליפה אינה יכולה לעשות דבר זה ולכן הקב"ה הקדים רפואה למכה ועשה לו טבע זה שלא יהיה משמש מטתו ביום כדי שלא יטמא את אסתר המלך ע"ה בתשמיש כי ביום אינה יכולה לעשות הבדלה זו ממנה שיהיה החלק הרע שנבדל ממנה בריה שלימה.

ובזה יובן בס"ד הטעם שאמר לו על לכתה ביום אצל אחשורוש (אסתר ד, טז) 'וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי' דאמרו רז"ל (טו.) שתהיה אסורה עליו מחמת שהיה אחשורוש שוכב עמה, וקשא כמו שהיתה עושה בלילה להפריד ממנה חלק הרע לישכב עם השידה כן תעשה עתה? ובזה ניחא שביום אינה יכולה לעשות דבר זה!

ודע כי מה שאמר רז"ל (ויקרא רבה יג, ה) כורש היה בנה של אסתר אפשר שגם זוהר הקדוש יודה בזה, דיש לומר פעם אחת נזדמן ששמש עמה ביום ונתעברה בכורש כי ביום אינה יכולה לעשות דבר זה של השידה.

'וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב' אָמַר רַב: שֶׁהֶאֱכִילָהּ מַאֲכַל יְהוּדִי. נראה לי בס"ד דכלהו רבנן פירשו השינוי הוא בענין אכילה, מפני דתיבת 'יְשַׁנֶּהָ' יש בה משמעות שינוי ויש בה משמעות שינים והיינו להורות שעשה לה שינוי בדבר מאכל שהוא עסק השינים ורב אמר שֶׁהֶאֱכִילָהּ מַאֲכַל יְהוּדִי פירוש מאכל שנוהג מרדכי שהוא איש יהודי לאכלו כי ידוע אומרו (אסתר ב, ה) 'אִישׁ יְהוּדִי' לכבוד שהיה יהודי שלם ותופס היהדות בנפשו וכמו שאמרו מָרְדֳּכַי מֻכְתָּר בְּנִימוּסוֹ הָיָה, ונקרא 'אִישׁ יְהוּדִי' בסתם אצל כל אדם ישראל ונכרים. והא דקפיד להאכילה מיני מאכל ותבשילין שהיה נוהג מרדכי לאכלם מפני שהיא גדלה בביתו ונתלמדה על אותם מאכלים ואם נאכל מאכל אחר חושש לשינוי וסת ועל ידי כך תכחיש.

ומה שאמר שמואל 'שֶׁהֶאֱכִילָהּ קְדָלֵי דַּחֲזִירֵי' נראה לי הכונה שאכלה מין דג שהוא הפך החזיר אשר ביבשה דידוע מה שאמר רז"ל (חולין קכז.) כל מה שיש ביבשה יש בים אך כל

מין אשר ביבשה טהור הוא בים טמא וכל שבים טהור ביבשה טמא. ולפי זה דג שבים שהוא כמין חזיר הוא טהור וזה המין הביאו לה לאכילה ממנו. אפשר שהוא טעמו חשוב מאד ומעדן הבשר ומזכך דם הפנים ודריש מלת 'לְטוֹב' רוצה לומר מין טהור שהוא טוב. ורבי יוחנן דאמר **הָאֱכִילָהּ זֵרְעוֹנִים** היינו משום דזה מאכל שאכלו דניאל וחביריו ונעשה להם בו נס שנתעדן בשרם ונוסף יופי ושומן להם במאכל זה דכתיב (דניאל א, טו) 'וּמַרְאֵיהֶם טוֹב'.

וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת - יֶרַח שֶׁנֶּהֱנָה גּוּפָהּ מִן הַגּוּפָהּ. נראה לי בס"ד לכך נקרא 'טֵבֵת' דאות ב' היא באמצע ומצטרפת לכאן ולכאן, וקרינן ביה 'טב בת' והיינו בת לשון שכיבה כי שכב בלשון התלמוד בת כלומר הוא טב לשכיבה של איש ואשתו כי הוא ירח שהגוף נהנה מן הגוף.

דף יג:

אָמַר לָהּ: וּמַאי רַמָּאוּתֵהּ. מקשים אמאי לא שאל ממנה שאלה זה כשאמרה אבא רמאי הוא? ונראה לי בס"ד כי תחלה חשב שאמרה לו כן כדי לדחותו שאינה רוצה להנשא לו אך אחר שאמרה לו 'ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמאות?' הבין שהיא יודעת דאסור לרמות ואפילו בדברים! ומזה הבין שאותה תשובה שהשיבה לו מקודם דיש לה אב רמאי אינה תשובה של רמאות שהשיבה לו כן כדי לדחותו אלא ודאי כי הוא האמת דאביה רמאי ולכך שאלה 'מאי רמאותיה?' כדי שידע לתקן הדבר.

וּמַה צְּנִיעוּת הָיְתָה בְּשָׁאוּל? דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דּוֹדוֹ הַגֶּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל'. קשא אמאי לא הביא צניעות ממש שהיה בו כשהלך למערה להסך רגליו דעל זה אמר לו דוד המלך ע"ה התורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, אך בעבור צניעות שראיתי בך חסתי עליך? ומהרש"א ז"ל הרגיש בזה ותירץ בדוחק משום שהיה זה אחר שמלך, וקשא מה בכך הלא למדנו מזה שהיתה בו מדת הצניעות? ועוד דבודאי הורגל בה מתחלתו ומקטנותו?

ונראה לי בס"ד דהקדים לתרץ קושיא אחרת דקאמר בשכר צניעות שהיתה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, וקאמר תלמודא מאי צניעותא דהוייא ברחל? ומייתי ענין מסירת הסימנים שמסרה לאחותה, וקשא ענין זה הוא ממדת הרחמנות ואינו ממדת הצניעות ומאן דכר שמא דצניעות בזה? ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** תרצתי קושיא זו בס"ד עיין שם, ועתה נראה לי בס"ד לתרץ תירוץ אחר והוא דהן אמת דחסה על אחותה ורחמה עליה למסור לה הסימנים כדי שלא תתבייש, עם כל זה אם לא היה ברחל מדת הצניעות שתהיה

שומרת סוד לא היה נעשה חסד זה יום לאה במסירת הסימנים יען שאם היתה מגלה סוד היתה אומרת לאביה מעיקרא שיעקב חושש וחושב שאתה מחליף אותי ותביא אחותי במקומי ולכן נתן ומסר לי סימנים וכיון שלבן ידע שיעקב אבינו ע"ה חושש מן הרמאות ועשה לזה תיקון על ידי סימנים לא היה בא לבן לרמוז ולהחליף ולסמוך על מסירת הסימנים שיאמר לרחל למסרם ללאה כי היה אומר כיון דיעקב חושד אותי ברמאות של חליפין אף על פי שמסר סימנים לרחל לא יסמוך על הסימנים אלא בשעת מעשה לא יבא עליה אלא עד שיראנה בעיניו, ואם כיבה הנרות על ידי התינוקות לא היה עושה מעשה אלא עד שיוציאנה לחוץ ויראנה לאור הכוכבים, ומה מועיל מסירת הסימנים? ולכן בודאי לבן לא היה מחליף כלל ויביא את בתו בסכנה של בושה! אך מאחר דרחל היתה צנועה לשמור סוד לא גילתה הדבר לאביה שיעקב חושדו להחליף, ולכן חשב לבן אם אחליף לא ירגיש יעקב בדבר ויבא עליה בחשיכה כי כבר הכין תחבולה שבואו התנוקות ויכבו הנרות וליל שבת היה דאי אפשר להדליק נר אחר, ולכן בזכות צניעות שהיתה ברחל לשמור סוד ולא לגלות הדברים יצא ממנה שאול ששמר סוד ולא הגיד דבר המלוכה שאמר לו שמואל המלך ע"ה, דזה גם כן הוי צניעות של שמירת סוד בדברים ודמיא הא להא, ולכך לא הביא צניעות דהיה לו כשהיה מסך רגליו, דלא דמייא האי צנעות לצניעות דרחל.

ברם הא קשיא מה שבח יש לשאול המלך ע"ה בדבר זה שלא גילה סוד זה של המלוכה לדודו? והלא הוא ראה וידע שהנביא רוצה שיסתיר הדבר כי משחו בסתר ולא רצה שידע שום אדם מדבר זה אפילו נערו, יען כי רצה להמליכו לפני כל ישראל על ידי הגורל תחלה ולא רצה שיוודע דבר זה קודם שיעשה הגורל, ולכן בעל כרחו צריך לשמור סוד זה שלא יגלהו לשום אדם שבעולם! ונראה לי בס"ד דלא אמר וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר 'מָשְׁחוּ' שְׁמוּאֵל, אלא כתיב אֲשֶׁר 'אָמַר' שְׁמוּאֵל וזה קאי על מה שאמר לו (שמואל א' ט, כ) 'וְלִמִי כָּל חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לְךָ וּלְכֹל בֵּית אָבִיךָ', שלא הגיד לדודו דבר זה שהיה נוגע גם לדודו חשיבות במאמר זה והיינו מפני צניעות שהיתה בו לשמור סוד.

כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹסֵק גְּדוּלָּה לְאָדָם פּוֹסֵק לְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

נראה לי בס"ד דידוע העשר ספירות עשויין קוים ימין ואמצע ושמאל, וקו ימין הוא חח"ן [חכמה, חסד, נצח] עומדים זה תחת זה החכמה משפעת לחסד וחסד לנצח וכן קו אמצעי דת"י [תפארת יסוד] וכן קו שמאל בנ"ה [נצח הוד] והמלכות מקבלת מכל השלשה קוין הנזכרים וידוע שפע הגדולה שפוסק הקב"ה לאדם משתלשל בקו ימין שהוא משולש בשלש ספירות זו תחת זו ולזה אמר **פּוֹסֵק גְּדוּלָּה לְאָדָם לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו** כי קו ימין

שבו משתלשל שפע הגדולה הוא משולש ויורד השפע מן חכמה לחסד ומחסד לנצח **עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת** היא ספירת המלכות, דורות רוצה לומר שורות מלשון קיימי דרי דרי ויליף זה מפסוק (איוב לו, ז) 'וַיִּשְׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ' נקיט נצח שהוא ספירה האחרונה שבשורת ימין ויגבהו במלכות ונראה לי בס"ד לרמוז באותיות גְּדוּלָה שהוא ג' דּוֹלָה כלומר דולה השפע מן ג' ספירות שהם חח"ן [חכמה, חסד, נצח].

וְאִם הֵגִיס דַּעְתּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִם אֲסוּרִים בַּזִּקִים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי **עֹנִי**'. צריך להבין היכא משמע דקאי 'יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי' על המגביהין עצמן? דאם תאמר תיבת (איוב לו, ז) 'וַיִּגְבָּהוּ' דריש לה לכאן ולכאן והכי קאמר אם יגבהו ילכדון בחבלי עוני זה אי אפשר, דתיבת וְאִם אֲסוּרִים הפסק בין תיבת וַיִּגְבָּהוּ ואי אפשר לחבר מלת וַיִּגְבָּהוּ עמהם.

ונראה לי בס"ד לעולם תיבת וַיִּגְבָּהוּ מחוברת עם לעיל מינה, והכי פירושו אִם אֲסוּרִים שמתגאים אז יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי, והיינו כי הגאה דרכו לילך בכבידות עקב בצד גודל ולא יטה ראשו וידיו לכאן ולכאן כאדם שגופו אסור וקשור בחבלים אבל העניו מטה קומתו ואבריו כאשר יזדמן לו לכאן ולכאן ואינו מדקדק בפסיעותיו ובתנועת ראשו וידיו, ולכן לגאים שמגביהין עצמו קורא אותם בשם 'אֲסוּרִים בַּזִּקִים' כך נראין במהלכם ובישיבתם ועמידתם.

'**וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֲסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ**'. יש להבין היכא רמיז דבר זה בכתוב? ונראה לי בס"ד כי דם נדה דרכו להיות שותת על הירך שלה, ונרמזה באותיות 'מָרְדֳּכַי' שהוא אותיות 'דַּם יֶרֶךְ' וקודם שלקחה אחשורוש לא היתה מראה דם השותת על ירך שלה למרדכי כי אינו דרך ארץ כיון שהוא בעלה אלא היתה שולחתו לחכמים לראותו אם הוא טהור או טמא וכך היתה נוהגת גם אחר שלקחה אחשורוש.

וזהו שנאמר וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי רוצה לומר מאמר שאלה של 'דם ירך' אֶסְתֵּר עֹשָׂה ונוהגת בו כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ קודם שלקחה אחשורוש שהיתה שולחת מאמר שאלתה בדם נדתה המתייחס לירך לחכמים לשאל מהם עליו.

'**כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ' מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת מֵחֵיקוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְטוֹבֶלֶת וְיוֹשֶׁבֶת בְּחֵיקוֹ שֶׁל מָרְדֳּכַי**. יש להבין מהיכא משמע מן הכתוב טבילה ותשמיש? כי פשטיה דקרא קאמר שעושה מאמרו וגזרתו אשר יצוה אותה הן בדיני תורה הן במילי דעלמא! והרי"ף ומהרש"א נרגשו בזה ונדחקו עיין שם.

ונראה לי בס"ד דידוע דהתשמיש מכונה בשם אמירה וסיפור, ומפורש הטעם בדברי רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער הארות זו"ן פ"ו, וכן איתא בתלמודא מאי מספרת

משמעת, גם עשה הוא לשון תיקון כמו וכן הכתר אשר עשה, ותיקון התשמיש הוא בטבילה כי אי אפשר לשמש אם לא תטבול, ולזה אמר **וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי** רוצה לומר תשמיש של מרדכי שיהיה משמש עמה, **אֶסְתֵּר עֹשָׂה** רוצה לומר מתקנת אותו על ידי טבילה שהיתה טובלת ומשמשת עמו. ואומרו **כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ** הכונה כי האשה נאמנת לומר לבעלה ספרתי וטבלתי ומשמש עמה אף על פי שלא ראה בעיניו טבילתה, וזה האמונה היתה אצלה קודם שהלכה אצל אחשורוש כשאר נשים דעלמא שהאמינתם תורה בכך ואל תחשוב כיון שהלכה אצל אחשורוש נסתלקה אמונה זו ממנה שאינה נאמנת לומר ספרתי וטבלתי כדי שישמש עמה, לכך הגיד הכתוב כן היתה נוהגת באמונה זו כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ קודם שלקחה אחשורוש, ולכן דקדק הכתוב למנקט זה אחר שאמר שהמליך אותה אחשורוש ועשה לה משתה בביתו, ולא אמר זה אחר פסוק (אסתר ב, יא) וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר בֵּית הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר, דאם היה אומר סמוך לזה את פסוק 'וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה' היינו מפרשים אותו כפשוטו דקאי על קיום גזרתו וצווי שלו שהיה מצוה אותו.

וְהֵן לֹא הָיוּ יוֹדְעִין כִּי מָרְדֳּכַי מִיּוֹשְׁבֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית הָיָה, וְהָיָה יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. נראה לי בס"ד לכך אמר הכתוב (אסתר ב, כא) 'וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קְצַף בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ' דקודם אומרו קְצַף בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ הקדים הכתוב לומר וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, רמז בזה על שהיה מקדמת דנא יושב בלשכת הגזית מקום הסנהדרין הנקרא שער המלך מלכו של עולם.

אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹרֵא לָהֶם רְפוּאָה תְּחִלָּה. נראה לי בס"ד לכן תמצא קודם אותיות **מַכָּה** יש אותיות יֶלֶד, כי הקב"ה מציל את ישראל מן כליה אשר יקטרגו המקטרגים לעשית להם בעבור העונות, בטענה שדן אותם כמו ילד שאין לו דעת שלם ואינו בר עונשין כמו שאמור המפרשים ז"ל על פסוק (הושע יא, א) 'כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ' דדן אני אותם כנער שאינו בר עונשין, ופרשתי הענין כלומר אין יודעים ערך איכות הפגם והקלקול שנעשה למעלה על ידי עונותיהם, ואמרתי בזה יצדקו דברי התוכנים דמזל ישראל הוא דלי, והיינו דָּלִי בהפוך אתוון יֶלֶד שהקב"ה דן אותם כילד שאינו בר עונשין גמורים ובזה מאריך להם עד שיעשו תשובה ומצילם מן כליה לפי שעה, ולכן קודם מַכָּה שהיא הכליה יש אותיות יֶלֶד כלומר מצילם מן המכה מדין ילד ולכך אמר הקב"ה מקדים רפואה למכה שרמז רמז לרפואתם קודם אותיות מַכָּה, ולכן אמר יעקב אבינו ע"ה לעשו כששאל לו (בראשית לג, ה) מִי אֵלֶּה לָךְ? והשיב הַיְלָדִים

אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹקִים אֶת עַבְדֶּךָ, כי חנני אלקים בדבר זה שיחשוב את בני תמיד לילדים שהם קטנים ואינם בר עונשין להצילם בזה ממדת הדין עד שיעשו תשובה.

הני ברכי דרבנן דשהי מנייהו. כך הגרסא בערוך (ערך שה) ולא גריס 'דשלהי' ופירש שם לשון עייפות כלומר ברכים המתיעפים, וכן כאן אמר לו כל פעם שיבואו אצלם עבדי המלך ליקח אותם לעבודת המלך מראים עצמם שהם עייפין ואין להם כח לעסוק ואומרים כן למראה עיניים כדי להבריח עצמם מעבודת המלך.

ומה שאמר **פה"י** נראה לי בס"ד על פי מה שכתוב בערוך (ערך פה) נפרד תרגומו פהייא עיין שם, וכאן אומר כשבאים עבדי המלך ליקחם לעבודת המלך עוסקים זה בזה בפירוד שמראין לעיני הרואים שיש להם טרדה בדבר זה של הפירוד שהם נפרדים זה מזה דהיינו השותפין נפרדים זה מזה וטרודים זה בזה בקטטות ומריבות וכן האב נפרד מבנו והאח נפרד מאחיו והאיש נפרד מאשתו דאז הם טרודים ואין להם פנאי לילך לעבודת המלך והכל שקר הוא מראין כך כשבאים עבדי המלך ליקח אותם ואז עבדי המלך חוזרין לאחור ואין לוקחים אותם.

דף יד.

'**וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ' אָמַר רַבִּי אַבָּא: מָשָׁל דְּאַחַשְׁוֵרוֹשׁ וְהָמָן לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם: לְאֶחָד הָיָה לוֹ תֵּל בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**. יש להבין מאי קשיא ליה בכתוב שבא לפרשו במשל הזה? ועוד קשא דלפי דברי המשל מובן שהיה אחשורוש שונא לישראל כמו המן ואם כן למה המן נצלב ואחשורוש עמד בקיומו, הלא אֵין מַעְצוֹר לַה' לעשות נס הצלת ישראל באופן שיעמוד מלך אחר ויקח מלכות אחשורוש ויפטור את ישראל ויצלוב את אחשורוש ואת המן על אשר שניהם היו שונאין את ישראל כמשל בעל התל ובעל החריץ?

ונראה לי בס"ד הענין על פי **מעשה** בבנו של מלך שנשבה ונפל ביד שני שונאין אשר זימו להרוג אותו ושניהם לא רצו להרגו תכף אלא עכבו הריגתו אך בטעם וסיבה של עכבת הריגתו אינם שוים זה בזה כי אחד מהם אף על פי שהיה חרב מוכן בידו והיה יכול להרגו תכף ומיד לא רצה להרגו בחרב כי אמר בן מלך הוא ואין ראוי להמיתו מיתה מנוולת לשפוך דמו כדם שור אלא רצה להביא לו כוס יין ולהניח בתוכו סם המות וישתהו וימות מיתה בנחת בלא ניוול כי כן דרך הגדולים להמיתם באופן זה ולכן עכב הריגתו עד שיביא לו זה, אבל השני עיכב מיתתו ולא הרגו תכף בחרבו מפני שרצה לנוולו ולצערו במיתה מנוולת הקשה מחרב והוא שחשב לעשות לו מדורה גדולה של

עצים בוערות וישרפהו באש! והנה כיון שלא נהרג תכף בחרב צמחה לו הצלה שבא אביו המלך וחטף בנו מידם ולא נהרג ותפשם המלך חיים והנה לאותו שעיכב מיתת בנו בשביל כבודו של מלך שלא רצה להרגו בחרב פטרו לגמרי מן העונש מאחר כי מן העכבה שעיכב הריגתו צמח הצלה לבנו ונשאר חי אך לאותו שעיכב מיתת הבן בשביל שרצה לנוולו במיתה משונה עשה לו כאשר זמם לעשות ששרפו במדורה של אש שהכין לבנו.

וכן כאן אחשורוש גם הוא היה חפץ בכליה שלהם, אך לא רצה לנוולם אלא אמר להמן שיבחור להם מיתה בנחת ולא בצער ולכך אמר לו 'הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ' שלא אמכרם כצאן לטבחה שהוא בזיון ואתה תבחור להם מיתה 'הַטּוֹבָה בְּעֵינֶיךָ' כלומר אם היה נגזר עליך מיתה והיו אומרים לך ברור לעצמך מיתה שהיא טובה לך, מה היית בורר לך כן תעשה להם! אך המן תחלת הכל רצה לקנותם בכסף לבזותם להראות שהם ח"ו כמו בהמות שנמכרים לטבחה וכמו שאמר הכתוב (תהלים מד, כג) 'נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה' וגזר שיתיזו ראשם בחרב כעריפת חמור במחילת כבודם! ואת מרדכי לצלוב על עץ גבוה שיהיה נראה למרחוק לבזותו יותר! ולכן את המן נהפכה מחשבתו הרעה לעצמו כי נצלב על עץ גבוה חמשים ונשאר צלוב מן ט"ז ניסן עד י"ד אדר שצלבו בניו תחתיו ואת אחשורוש שחס על כבודן של ישראל פטרו מן העונש ונשאר קיים במלכותו.

ולכן על דקדוק זה שיש בכתוב באומרו 'וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ' דהוה ליה למימר לעשות בו 'כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ'? ועוד יש דקדוק אחר למה אמר לו 'הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ'? אדרבה יקח הכסף לאוצר המלוכה ולמה החזירו לו? על זה הביא המשל ליישב הדברים האלה והוא משל לבעל התל ובעל החריץ, דנמצא אחשורוש הוא בעל התל והמן בעל החריץ והיינו לרמוז כי אחשורוש ראה את ישראל בגדולתם וכבודם ולכן לא רצה לזלזל בהם למכרם כצאן וגם לא רצה להרגם במיתה מנוולת אלא אמר לו לַעֲשׂוֹת בהם כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ כלומר כאשר אתה היית בורר לעצמך אם היה נגזר עליך מיתה, ולכן לא אמר לו 'כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ' לאבדם באופן רע של אבדון אך המשיל את המן לבעל החריץ כי ראה את ישראל בהשפלה ומדרגה תחתונה וחסרה כי התל גבוה ועליון והחריץ פחות ושפל.

אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה נְבִיאִים וְשֶׁבַע נְבִיאוֹת נִתְנַבְּאוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא פְּחָתוּ וְלֹא הוֹתִירוּ עַל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה חוּץ מִמִּקְרָא מְגִלָּה. יש להקשות לדברי רש"י ז"ל שמנה את משה רבינו ע"ה בכלל, איך יאמר לֹא פְּחָתוּ וְלֹא הוֹתִירוּ עַל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה שכתב משה רבינו ע"ה מפי הגבורה? דמלשון זה משמע אין משה רבינו ע"ה בכלל מנין זה של מ"ח ואם נאמר דזה קאי רק על מ"ז אם כן קשא למה תפס תנא דברייתא מעיקרא מ"ח יאמר

מ"ז נביאים?

ונראה לי בס"ד אף על גב דקאי בזה רק על מ"ז נקיט בתחלה את משה רבינו ע"ה עמהם כדי להשלים מספר מ"ח ללמדנו שהיו מ"ח נביאים כנגד שני שלישי חסד וגם כנגד מ"ח צרופים של שני אותיות י"ם דשם אֱלֹקִים שהם סוד 'הבל דפומא וחוטמא' ודברי הנביאים הם סוד 'הבל' כי לכן נקרא נביא לשון (ישעיה נז, יט) 'נִיב שְׂפָתָיִם'.

לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל עַל נִסִּים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. נראה לי בס"ד הטעם לפי שהיא תחת ממשלת השרים ובקריאת הלל נמשך שפע גדול ויהיה לשרים יניקה מאותו השפע.

ומה שאמר עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ הֶכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה וּמִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ לֹא הֶכְשְׁרוּ לוֹמַר שִׁירָה, היינו כי קודם שנכנסו לארץ יצאו ישראל מדין בני נח ונבדלו מן האומות ונעשו חלקו ונחלתו יתברך כדכתיב (דברים לב, ט) כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, וכשהכניסם לארץ הבדיל אותם ואת הארץ משליטת שבעים שרים ואז חוץ לארץ שהיא נחלת השרים לא הוכשרה לומר שירה אבל אחר שגלו ונעשה להם ישוב בחוץ לארץ וגם השראת שכינה היה להם שם כמו שאמרו רז"ל (כט.) 'כל מקום שגלו שכינה עמהם' דנעשה להם ישוב בחוץ לארץ אז חזרו לכשרותם.

(**בעין יעקב**) **אין אתנבויי אתנבו טובא כדתניא.** נראה מספר הגדול הזה קאי על כל הדורות מתחלה עד זמן חגי זכריה ומלאכי ואפשר דנכנס בתוכם גם בעלי רוח הקודש.

ומה שאמר על אלקנה שהוא ממאתים צופים אלו המאתים היה בדורו דוקא.

'אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם צוֹפִים' אָדָם הַבָּא מִשְּׁתֵּי רָמוֹת שֶׁצּוֹפוֹת זוֹ אֶת זוֹ. נראה לי בס"ד הכונה כי נבואה היא בנצח והוד ורוח הקודש במלכות, ובא ללמדנו שהוא היה בעל רוח הקודש דוקא שהוא במלכות אלא היה נביא שמקומו בנצח והוד שהם שתי רמות שמקומם רם ועליון מן מקום רוח הקודש שעומדין זה כנגד זה בקו ימין וקו שמאל שצופות ורואות זה את זה.

אָדָם הַבָּא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹמְדִין בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַאן נְנָהוּ? בְּנֵי קֹרַח. נראה לי בס"ד בעת שנבלעו בני קרח נעשה בהם דין קשה מאותיות דין בשם **אדנ"י** בלתי התתברות אות א' עמהם שהוא משם אהי"ה שהוא בסוד הבינה הממתק אותיות דין יען כי נחלקו על משה רבינו ע"ה שהוא בסוד הבינה ולכך נפרד לגבי דידם אות א' מן אותיות דין דשם אדנ"י ונעשה בהם דין קשה! אך אחר דין קשה זה של בליעתם בארץ נתמתקו אותיות דין דשם אדנ"י לגבי דידם על ידי התחברות אות א' עמהם שאז נעשה שם אדנ"י שלם ולכך מקום נתבצר להם בגיהנם על ידי הארת שם אדנ"י כולו בשלימותו שהוא רמוז למעלה מן אותיות עולם, כי למעלה מאותיות 'עולם' יש אותיות 'כל ס"ה' והיינו ס"ה

הוא שם אדנ"י [65] בשלימותו באות א' שעולה מספר ס"ה בסוד (חבקוק ב, כ) 'וַיְיָ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס [65] מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ' והיינו 'כל סה' כלומר כל שם ס"ה כולו עם צירוף אות א' הממתק אותיות דין שבו. ולזה אמר מִבְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹמְדִין בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, כי אחר שנתבצר להם מקום בגיהנם הם עומדים בהארת כל סה הרמוזים באותיות העליונים ורמים על אותיות עולם.

דָּבָר אַחֵר 'יִסְכָּה': **שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ**. מקשים אמאי הוצרך להביא דרשה זו של 'דבר אחר' כיון דכאן לא איירי בדרשת גוף הפסוק אלא רק בא להוכיח ששרה אמנו ע"ה היתה נביאה ודבר זה מוכח מדרשה הראשנה דדריש 'יִסְכָּה' שֶׁסָּכְתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ?

ונראה לי בס"ד דהוצרך להביא דרשה של 'דבר אחר' משום כי בדרשה של יסכה דהוצרך להביאה יש קושיא כיון דשם זה מורה שהיתה נביאה למה לא נקראת בכתובים המדברים בה בשם זה של יסכה? שלא קראה בשם יסכה אלא רק במקום אחד המדבר בתולדה שלה שילדה אביה הרן דאז קראו (בראשית יא, כט) 'אֲבִי יִסְכָּה' ובכל הכתובים המדברים מעת שנשאה אברהם אבינו ע"ה עד שנפטרה קראה בשם שרה בלבד! ולכן הביא דרשה של 'דבר אחר' 'יִסְכָּה' שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ, ללמדינו כי הן אמת שם יסכה הוא משובח שמורה עליה שהיתה נביאה והיה צריך לקרותה בכל הפסוקים בשם זה, עם כל זה יש בשם יסכה עוד משמעות אחרת 'שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ' ואם היה קורא אותה בכתובים המדברים מעת נשואיה עד עת פטירתה בשם זה של 'יִסְכָּה' שיש בו משמעות זו גם כן דהכל סכין ביופיה היו חושבים שלא היתה צנועה ח"ו, שאם צנועה איך היו רואין אותה הכל וסכין ביופיה? ובאמת לא כן הדבר כי באמת היתה צנועה ושום אדם לא ראה אותה ולא נראית אלא פעם אחת דרך מקרה בירידתה למצרים שראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה לפרעה! וזה היה בהכרח מכח המכס וכמו שאמרו חז"ל וכנזכר בספר הישר.

ומה שנקראת 'יִסְכָּה' במשמעות זו 'שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ' זה היה לה בקטנותה בעת שנולדה דעדיין לא היה לה דעת לשמור עצמה להצניע עצמה ואחר שגדלה קצת היתה מצנעת עצמה ושום אדם לא ראה אותה, ולכן דקדק הכתוב שלא לקרותה בשם 'יִסְכָּה' שיש בו משמעות זו שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ אלא רק פעם אחת בעת שמדבר במוליד אותה הוא הרן שקראו אֲבִי יִסְכָּה, ולכן אף על פי שבשם יִסְכָּה יש בו גם כן משמעות שסכתה ברוח הקודש לא קראה הכתוב בשם זה כשמדבר בה מעת נשואיה לאברהם אבינו ע"ה עד עת פטירתה.

דִּבּוֹרָה, דִּכְתִיב: 'וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת' מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת **לַמִּשְׁכָּן**. הנה רז"ל אמרו במדרש שהיתה עושה פתילות עבות, ונראה שהיתה חכמנית ואומנית שעושה אותם עבות בגידול שגודלתם ונראין דקות ונרמז זה בתיבת לַפִּידוֹת שהוא אותיות 'דו פתיל' והיינו רוצה לומר שנים כמו טָב לְמֵיתַב טַן דּוּ כלומר פתיל כפול.

עָמַד אָבִיהָ וְנָשְׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ. הגרסה בעין יעקב בנשיקה גריס אביה ובטפוח גריס אמה וצריך טעם לזה!

ונראה לי בס"ד איש מזריע תחלה יולדת נקבה (נידה כה:) נמצא בלידת הבת האב היה ראשיי ולכן לפי מנהגו של עולם שקצין ומואסין בנקבה אז האב אומר וי בלידתה, אך אם יראה את הבת חכמנית וצדקת ובפרט שרואה שהיא נביאה אז הוא שמח בה כי נבואה בנקבה הוא חידוש נפלא ותהיה למופת ולאות! ולכן כשראה נתקיימה נבואתה מכח האורה שבבית אז נתאמת אצלו שהיא נביאה באמת לכן נָשְׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ לרמוז שהוא שמח על אשר היה הוא ראשיי בביאתה לעולם כי איש מזריע תחלה יולדת נקבה ואחר כך כשראו שהוא ביאור שבזה לאמה דנבואתה לא נתקיימה שנמצאת אין זו נביאה כאשר חשב אביה עמדה אמה וטפחה אותה במקום שנשקה אביה לומר לה על חנם אביך נשק אותך בראשיך והיית צריכה טפוח במקום נשיקה! והואיל שהניחתו ביאור ונודע לה הכזבת הנבואה ח"ו קודם אביה לכך היא קדמה ועשתה לה הטפוח, וסוף נגלה שנבואתה אמת והיתה ראויה לשבעה נשיקות על ראשה.

מַה תָּמָר זֶה אֵין לוֹ אֶלָּא לֵב אֶחָד. פירוש התמר אין לו ענפים ועלין סביבות הפרי אלא התמרים תלויין בקלח אחד לבדם ברורים ועומדים כמו עלי ההדס התלויין בעצי ההדס וזהו לֵב אֶחָד דהיינו קלח אחד ברור וגלוי ועומד לבדו ואין עלין יוצאין ממנו ומקיפים ומכסים אותו כֵּן יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם לֵב אֶחָד הוא יצר הטוב אשר על פי עצמו נעשים כל מעשים שלה בנפשיות ובגופניות.

דף יד:

אָמַר לָהּ: **הַשְׁמִיעִי לִי**. נראה לי בס"ד ודאי לא היה דעתו לשכב עמה בלילה ההוא אף על פי שימתין עד אחר שיהרוג את נבל ותהיה פנויה, אלא היה רוצה לישאנה בקדושין וכתובה ואחר שתטהר יבא עליה, ואמר לה השמיעי לי דמשמע שיבא עליה כדי לנסותה אם תתרצה בכך או אם תדחה הענין? והיא אף על פי שידעה דכונתו לשכב עמה אחר שיהרוג את בעלה ותהיה פנויה עם כל זה לא רצתה להודות ולקבל בפירוש להנשא לו

אפילו אחר שימות בעלה מפני שבעלה עודנו קיים אינו דרך ארץ שתודה בנשואין שלה לאחר ורק הודית לו בזה ברמז דק באימרה (שמואל א' כה, לג) 'וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ'.

דף טו.

מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַלְאָכִי שְׁמוֹ. נראה לי בס"ד דרבי יהושע בן קרחה וחכמים סבירא ליה מלאכי ועזרא אחד הם, ורק רבי יהושע בן קרחה סבירא ליה עיקר שמו בתחלה היה עזרא ואחר כך נקרא מלאכי, ולזה אמר **מַלְאָכִי זֶה עֶזְרָא** הידוע שהוא שם דמעיקרא, וכמו שנאמר (בראשית ב, יד) 'וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת' ופרשו רז"ל הוא פרת דמעיקרא שנאמר בו (בראשית ב, י) 'וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן' וחכמים אומרים **מַלְאָכִי שְׁמוֹ** רוצה לומר עיקר שמו הוא מלאכי דכך היה נקרא בתחלה ואחר כך נקרא עזרא, ולכן בנביאים דקדמי לכתובים נקרא בשם מלאכי, כי שם זה הוא היה הראשון ובכתובים נקרא עזרא, כי שם זה היה לבסוף.

ומה שאמר רב נחמן מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דמשמע דפליגי ביה לאו על דברי רבי יהושע בן קרחה ורבנן קאי אלא בא לאפוקי מן רב דאמר מלאכי זה מרדכי. ולגרסא דגרסי לעיל אמר רב נחמן מלאכי זה מרדכי גרסי הכא אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא וכו', כי רב נחמן בסתם הוא רב נחמן בר יעקב, ומאן דגריס כאן אמר רב נחמן בסתם גריס לעיל אמר רב מלאכי זה מרדכי.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי'. יש להקשות מנא ליה שיש זכות גדול בדבר זה לומר דבר בשם אומרו, ומנא ליה דהועיל זכות זה להביא גאולה?

ונראה לי בס"ד, משום דקרא זה שאמר 'וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי' הוא מקרא יתר מאחר שאמר 'וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה' ואחר כך כתוב (אסתר ו, ב) 'וַיִּמָּצֵא כָתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ' אם כן ידענו שאסתר אמרה הדבר בשם מרדכי, ולפי זה פסוק זה של 'וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי' מקרא יתר, וכיון דבמגילה הזאת שנכתבה זכר לנס של הגאולה נכתב בה דברים אלו שהם יתרים ודאי נכתבו דברים אלו היתרים ללמדנו שנס הגאולה שבעבורו נכתבה כל המגילה נעשה בזכות זה הדבר שאמרה אסתר למלך בשם מרדכי מפני שכל האומר דבר טוב בשם אומרו מביא גאולה לעולם!

ונראה לי בס"ד שרמזו חז"ל בלשונם הטוב שאמרו 'מֵבִיא גְּאוּלָה לָעוֹלָם' והיינו גְּאוּלָה [45] גימטריא מ"ה ו'עוֹלָם' [146] גימטריא קמ"ו צרף שניהם יחד יהיה צירוף קוֹמָמָה [191]

שהוא לשון קומה כי צרתם היתה מחמת קוצר קומה דעשר ספירות של תפארת ומלכות שהיו בסוד הקטנות והגאולה היתה על ידי שלימות שיעור קומה בעשר ספירות וכאשר פרשתי בס"ד ברמז הכתוב (ויקרא כו, יג) 'וָאֹשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת' דאמרו רז"ל (סנהדרין ק.) שתי קומות ודוק.

דף טו:

'וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי' מְלַמֵּד שֶׁכָּל גְּנָזָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע חֲקוּקִין עַל לִבּוֹ. נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י בשער הגלגולים דסיסרא והמן שניהם בקליפת הדעת עיין שם, וידוע דהדעת מכונה בשם 'לֵב' וכמו שכתוב בקהילת יעקב, ולזה אמר כל גנזיו של אותו רשע חקוקים על לבו רמזו בלשונם הטהור על ענין זה ברמז:

אֶחָד שֶׁהִגְבִּיהַּ אֶת צַוָּארָהּ. צריך להבין הגבהת צוארה למאי אצטריך לה בהך שעתא דהא ודאי שיעור צוארה מקודם היה שיעור יפה ונאה כי היא לא היה לה שום מחסור בגופה מכל צד ואופן?

ונראה לי בס"ד דמקומות סימני המלכות שיש בגופו של מלך הוא הראש שבו מניח כתר מלכות והצואר שבו מניח רביד הזהב וכמו שנאמר ביוסף המלך ע"ה (בראשית מא, מב) 'וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ' שזה הוא אחד מסמני המלך שנתן לו שלא יש רשות להניח רביד זהב לשום אדם כי אם רק המלך, וכן הענין במלכתא בראשה תלבוש כתר מלכות ובצוארה רביד זהב מפותח באבנים טובות ולכן בא המלאך והגביה צוארה שהוא מקום שמניחין בו סימני מלכות, לרמוז לו שאין על אסתר אשמה על אשר שינתה חוקי דת מדי ופרס שלא יבא אדם אצל המלך בלא רשות ואם יבא יהרג כי זו היא מלכתא ודת זה לא נאמר על מלכתא. וכן נמצא במנות הלוי בשם בן גוריון כשראה אותה חבקה ותמכה בזרועו ואמר לה הדת הזאת אשר חקקנו אין לה ממשלה עליך באשר את מלכה עד כאן. וצריך להבין היכא רמיזי הני תלת מילי בכתובים? ונראה לי בס"ד כי אומרו (אסתר ה, ב) 'וַיְהִי כִרְאוֹת הַמֶּלֶךְ' תיבת וַיְהִי לשון יתר והוה ליה למימר 'וּכְרָאוֹת הַמֶּלֶךְ', אך נרמז שנעשה הויה חדשה במראה שראה המלך והיא זו הגבהת הצואר!

ומה שאמר **אֶחָד מָשַׁךְ עָלֶיהָ חוּט שֶׁל חֶסֶד**, נלמד זה ממה שנאמר 'נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו' דמה חידוש קאמר עתה והלא כבר נאמר (אסתר ב, טו) 'וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ'? ובזה ניחא דקאי על דבר חדש שמשך המלאך עליה חוט של חסד.

ואומרו **שֶׁמָּתַח הַשַּׁרְבִּיט** בדרך נס יליף ממה שאמר 'אֲשֶׁר בְּיָדוֹ' תיבת אֲשֶׁר יתיר דהוה

ליה למימר 'הַשַּׁרְבִּיט שֶׁבְּיָדוֹ' אך אֲשֶׁר לשון שבח כמו (בראשית ל, יג) 'כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת' והיינו שזה השרביט נעשה בו שבח שזכה לעשות בו נס שנמתח בדרך נס.

וְרַבָּנָן אָמְרִי: נָדְדוּ עֲלִיּוֹנִים נָדְדוּ תַּחְתּוֹנִים. פירוש המלאכים צועקים ומתחננים למעלה על צרת ישראל וכל התעוררות וחרדה מכנה אותה בשם הקצה ונדוד שינה כנודע והתחתונים הם ישראל עצמן צועקים ומתחננים על צרתם. ונראה לי בס"ד דמפיק לה מתיבת (אסתר ו, א) 'הַמֶּלֶךְ' בהפוך אתוון 'מֵהַכֹּל' רוצה לומר נדדה שינה מהכל, עליונים ותחתונים כולם נתעוררו וחרדו בעבור צרה זו!

דף טז.

בַּהֲדֵי דְּקָא שָׁקִיל לֵיהּ אַנְגִּיד וְאֶתְנַח. קשא אמאי לא אנגיד בשעה שהרחיצו ובשעה שהביא הזונה מביתו? ונראה לי בס"ד שבגלוח שערות האדם מסתלקים ממנו כוחות הדינין וזאת הכונה צריך להתכוין המתגלח בשעת גלוח להעביר ממנו כוחות הדינין, והמן לא נאנח בשביל בזיון שלו היה נאנח איך יגלח את מרדכי! ונמצא הוא בידו מסלק ומעביר ממנו כוחות הדינין שהיו מתוחים עליו, אם כן בזה ודאי יצליח ויקום עליו אבל על בזיונו לא אכפת לו כי אמר זה דרך אקראי ודבר עובר הוא ואחר שעה יחזור לממשלתו.

גחין סליק אגביה. נראה לי בס"ד גם דבר זה נרמז בדברי המלך שאמר לו (אסתר ו, י) 'וַעֲשֵׂה כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי' כן לשון מושב כמו כִּיּוֹר וְכַנּוֹ, רוצה לומר תעשה עצמך כן תחת כפות רגליו שירכב על גבך ויעלה על סוס שרכב עליו המלך.

וְכִי הֲוָה סָלֵיק בָּטַשׁ בֵּיהּ. נראה לי בס"ד הטעם דבטש ביה כדי להראותו כוחו, כי הוא עתה אמר לו לא יכילנא למרכב דכחיש חילאי מתעניתא, על כן כיון לצערו להראותו כוחו חזק ולא אמר לו כן אלא כדי לרכוב על גבו ולעשותו במה תחת רגליו ולכן בטש ביה כי מן הבטישה ניכר אם הוא עודנו גבור וחזק דאם חלש תהיה הבטישה רפויה וקלה ולא ירגיש בה המן יען כי המן היה שמן עב וגס ולא ירגיש מבטישה רפויה וקלה לכך בטש בכח וחוזק להראותו כוחו שיהיה המן הגס מרגיש בה כאלו נפל על גבו סלע משקל חמש סאין, ואפשר דהמן כאיב ליה הבטישה שבטש בו שנשברו עצמות גבו וצעק וי מחמת הכאב, ונרמז זה באומרו (אסתר ו, יא) 'וַיַּרְכִּיבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ' דאחר שהרכיבו 'וַיִּקְרָא' לְפָנָיו חלק התיבה לשתים 'וַי קָרָא' לְפָנָיו שקרא לפני מרדכי וַי! מרוב הכאב שבטש בו בעת שהרכיבו.

גם נראה עוד טעם דבטש על גבו של המן להראות לו כי הוא גובר עליו בזכות עסק

התורה הרמוז באות למ"ד שהוא לשון לימוד ועולה על כל האותיות, והנה אות למ"ד רמוז באותיות שהם על גב אותיות המן כי למעלה מאותיות 'המן' יש אותיות 'למד'.
ומה שאמר לו אבל בעמלק כתיב (דברים לג, כט) 'וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ' הכונה רוצה לומר שהכתוב אמר שאעשה אותך במה תחת רגלי שאדרוס עליך ולזה אמר בָּמוֹתֵימוֹ שהם עצמם יהיו במה תחת רגליכם שתדרסו עליהם וגבר ישראל.
שָׁקְלָה עֲצִיצָא דְּבֵית הַכִּסֵּא וְשַׁדְיָא אַרְיֵשָׁא דְּאָבוּהָ. נראה לי בס"ד דבר זה קרה לו לרמוז על עניינו כי הקליפה מזונה מן הצואה ולכן שדיא ליה צואה על ראשו ששם שורה כח קליפתו. ונפלה בתו מגג לארץ רמז על כח קליפתו שיפול לתהומא רבא, גם רמז שאותו היום נפול יפול המזל של המן.
כְּשֶׁהֵן יוֹרְדִין, יוֹרְדִין עַד עָפָר. נראה לי בס"ד בעפר נרמז עלייתם מן הירידה בזכות שבעים פר שמקריבים בחג, ונרמזו ב'עפר' שהוא 'ע' פר' ובזה פרשתי בס"ד (במדבר כג, י) 'מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב' רוצה לומר מי יכול למנות התועלת והטובה שיהיה לישראל מן ע' פר, ולכן נאמר (תהלים קיג, ז) 'מְקִימִי מֵעָפָר דָּל' אלו ישראל שהם דלים יהיה להם קימה מן ע' פר.
וּכְשֶׁהֵן עוֹלִין, עוֹלִין עַד לַכּוֹכָבִים רמז בזה שתהיה עלייתם בתכלית המעלה וההשפעה הגדולה שרמוזה באותיות כוכב שהוא כ"ו כ"ב, כלומר שפע הוי"ה ב"ה שמספרו כ"ו בכ"ב צינורות שהם כ"ב אותיות התורה ולזה אמר עולין עד הכוכבים.
אָמַר: **וַי מְבֵיתָא, וַי מְבָּרָא**. נראה לי בס"ד נזרקו דברים אלו בפיו שיש בהם טעם אף על פי שלא היה מבין מה הוא שחו! והיינו כי המן הרע כפול ברע שלו מבית ומחוץ כי בתוך אותיות המן יש עוד המן אחר כזה ה"ה מ"ם נו"ן, להורות כי הוא המן הרע בנגלה והמן הרע בנסתר ולכן אמר וַי מְבֵיתָא, וַי מְבָּרָא! דהיינו וַי מְבֵיתָא המן הפנימי וַי מְבָּרָא המן החיצון, ועוד אמר ב' פעמים וַי כי המן ה"ה מתפאר בלבבו ואומר שיש לו לב מבין וצופה למרחוק ולכן אמרו רז"ל על אומרו (אסתר ה, יג) 'וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי' תיבת זֶה אמרה על לבו שהיו כל גנזיו חתומים על לבו, ולכן כשאמרה אסתר (אסתר ז, ד) כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וכו', אמר לה (אסתר ז, ה) 'מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מָלְאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן' רוצה לומר עתה נראה שאדם זה אשר עשה כן יש לו לב רחב לחשוב מחשבות למרחוק וצד אותך ברשת לבו שידע שאת יהודית ונתן עיניו להרוג אותך ומחמת שאת מלכה לא יוכל להלשין עליך בפירוש להרוג אותך לכך עשה תחבולה זו לכתוב בחוקי מדי ופרס לְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים בסתם שאז על פי חוקי מדי

ופרס כיון שאת יהודית נכנסת בכלל הגזרה ואי אפשר לפטרך אפילו את מלכה ולכן עתה אמר אחשורוש וי מביתא המן הפנימי וי מברא המן החיצון.

רָמָז רָמַז לוֹ שֶׁעָתִיד בֶּן לָצַאת מִמֶּנּוּ שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲמִשָּׁה לְבוּשֵׁי מַלְכוּת שֶׁנֶּאֱמַר וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְכוּ'. ויש להבין למה כפל הלשון באמרו רָמָז רָמַז לוֹ? ונראה לי בס"ד שני רמזים רמז לו אחד בחמשה חליפות לבגדי מלכות (בראשית מה, כב) ואחד בשלש מאות כסף הוא **מָרְדֳּכַי יְהוּדִי** שעולה שלש מאות עם הכולל.

ומה שאמר כְּפִי בֶּן לְבִי, דריש כי עם האותיות גימטריא לב, וזהו (בראשית מה, יב) 'כִּי פִי' רוצה לומר לבי כמו פי ופי כמו לבי.

שִׁגֵּר לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. נראה לי בס"ד יַיִן יָשָׁן רמז לגבורות שיצאו קודם החסדים לכן נקראים יַיִן יָשָׁן ורמז אותם ביין ישן ששגר לו ונרמז זה מאומרו (בראשית מה, כג) 'מְטוּב מִצְרָיִם' כי חלק הטוב המחיה את מצרים הוא אור הגבורות כי היה להם יניקה מן מ"ח צרופים שמות אֱלֹקִים דלכך נקראו בני חם כמו שכתב רבינו האר"י ז"ל.

'**שָׁשָׁן' זוּ מִילָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ'**. פירש רש"י: מילה שנתנה באמירה ולא בדיבור שנאמר (בראשית יז, ט) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר'. וקשא אי משום הכי הא איכא כמה מצות שנתנו באמירה ולא נקיט בהו דבור, מצות הקטורת ומצות קרבן פסח וקדוש החודש?

ונראה לי בס"ד כי ידוע כל מצוה שהיא קשה לגוף ראוי לאומרה בלשון דבור שהוא קשה וכל מצוה שאינה קשה לגוף נכתבה בלשון אמירה שהיא רכה, וכמו שאמרו רז"ל דבור קשה אמירה רכה, ועל כן מצות הנזכרים לעיל בדין הוא שיהיו נאמרים בלשון אמירה דאינם קשים לגוף אבל מילה דקשה לגוף ראוי שתהיה בלשון רכים, ונמצא שינה בה הכתוב לומר אותה בלשון אמירה, ולכן דריש אִמְרָתֶךָ על מילה דאית בה חדוש ששינה בה למכתב אותה בלשון אמירה אף על פי שראויה להכתב בלשון דבור והרי זה חידוש!

שֶׁלֹּא תְהֵא תְּקוּמָה לְמַפָּלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים. הא דנקיט לשון תְּקוּמָה, נראה לי בס"ד חולה שאינו גוסס עושין לו תקון על ידי סממנים ושואלין עליו מה טיבו ומה יאכל, אבל הגוסס אין עוסקים בתיקון שלו מתיאשים ממנו ואין שואלין עליו מה טיבו ומה יאכל כי הוא נחשב אצלם מת, ולזה אמר לא תהיה להם **תְּקוּמָה** היא מורכבת ונטרקון היא **תְּקוּן מַה**, רוצה לומר לא יהיה להם תיקון ואין שואלין עליהם מה ומה במפלתם.

'**וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרַגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ' מְלַמֵּד שֶׁבָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו**. נראה לי בס"ד שבא לומר 'וַי אַבֵּד' חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ

(אסתר ט, ו), כלומר וי על שאבדו חמש מאות איש ובא מלאך וסטרו על פיו שלא הניחו להוציא מפיו אות יו"ד של וַי, אלא יצא אות וא"ו של וַי דבוק עם אבד שנבלעה אות היו"ד, ועל ידי כך נשמע מפיו שאמר וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ ולא נשמע וַי שאם היה נשמע וַי לא היתה אסתר מבקשת ממנו לתת (אסתר ט, יג) 'גַּם מָחָר לַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדָת הַיּוֹם' והיו מפסידים את יום טוב השני הזה של יום ט"ו.

ונראה לי דהמלאך נרמז בתיבת יהודים דכתיב וְהָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ, כי תיבת 'יְהוּדִים' יתירה והיינו כי **יְהוּדִים** [75] גימטריא ע"ה, ועם נקודות שור"ק וחיר"ק שהם מספר עשרים הרי צ"ה כמנין **מַלְאָךְ** עם האותיות [95].

נראה לי בס"ד דקראם בְּנֵי אֵלִים דידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים בסוד הכתוב (במדבר יא, כו) 'שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד' כי דד ימין יונק מן אותיות אֵ־ל דשם אֱלֹקִים ודד שמאל יונק מן אותיות מי דשם אֱלֹקִים עיין שם, וידוע דהאבות הם כמו דדין שמניקין את ישראל ואם כן אברהם אבינו ע"ה הוא דד ימין שיונק מן אֵ־ל דשם אלקים ויצחק אבינו ע"ה דד שמאל שיונק מן ים דשם אלקים ויעקוב כלול משני הדדים ולכן נקראים האבות בְּנֵי 'אֵלִים' שהם כמו הדדים שיונקים מן **אֵ־ל** ומן **ים** צירוף **אֵלִים**.

דף יח.

לְמִי נָאֶה לְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה'? **לְמִי שֶׁיָּכוֹל לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ**. קשא וכי אנשי כנסת הגדולה היו יכולים להשמיע כל תהלותיו, ואיך תקנו תהלות בברכות?

ונראה לי בס"ד תקנו שבח **נְשָׁמַת כָּל חַי** שבו עשו גילוי ודעת ומודעה דאי אפשר להשמע כל תהלות ה' שאמרו אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת, אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרוֹב רִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים וכו', ובזאת התהלה עשו גילוי ותהלה שכל תהלות שהם מתקנים לשמו יתברך הם קצת מן המקצת דאי אפשר להשלים תהילותיו, וכיון דעשו גילוי דעת ומודעה זו בתהלה זו דנשמת כל חי הותר להם לתקן תהילות לאל בברכות, וליכא למימר על תיקון תהלות שתקנו 'סיימתנהו לשבחא דמרך' ואין הכי נמי כל מי שיעשה גילוי דעת ומודעה כזאת יוכל לתקן תהילות לאל יתברך.

הַמְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִדַּאי, נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. נראה לי בס"ד אותיות עוֹלָם 'עֹלָם' כתיב כי אותיות המבטא הם עֹלָם, ואם תעקור נון מן אותיות עֹלָם לא תוכל לעקור אלא מן אותיות ע' שיהיה אות כ' ונמצא נעשו אותיות כָּלֵם, וזהו שאמר

נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם תיבת 'נֶעֱקָר' קרי בה 'נון עקר' מִן הָעוֹלָם שנעשה כָּלֵם, כלומר כלה לשבחים אלו מלשון (בראשית ח, ב) 'וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמָיִם' תמנע אותם מלאומרם.
אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: מִלָּה בְּסֶלַע, מַשְׁתּוֹקָא בִּתְרֵין. ידוע כל משל דאמרי אינשי נאמר על פי מעשה שהיה ואפשר דמשל זה עיקר נאמר על מעשה זו דמלך אחד היו שני עבדיו לפניו ויאמר להם אם ישאל ממני אחד מכם דבר עתה אתן לו תכף אך לחבירו שאינו שואל עתה אתן לו אותו דבר כפלים! ואחד מהם נבהל להון לקבל תכף במזומן פתח פיו וישאל אלף זהובים ונתן לו המלך תכף, והשני לא שאל כלום עתה ונתן לו המלך אחר שלשה ימים שני אלפים זהובים. ויתכן על זו המעשה הוו אמרי מִלָּה בְּסֶלַע, מַשְׁתּוֹקָא בִּתְרֵין.
ובזה מובן הכתוב (משלי כח, כב) 'נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ רַע עַיִן וְלֹא יֵדַע כִּי חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ' כי זה השואל תכף נבהל לקבל במזומן מפני כי הוא רע עין שחושב בעין שכלו רעה לומר אולי המלך למחר יחזור בו או ימות ומי יתן ליי? ולא ידע כי בזה הבהלה שלו חסר יבואנו שיפסיד אלף זהובים שאם היה שותק ואינו שואל עתה אלא מפתה לחבירו לשאל עתה היה מרויח אלף זהובים יותר.

דף כא.

מִימוֹת מֹשֶׁה עַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הָיוּ לְמֵדִין תּוֹרָה מְעֻמָּד. נראה לי בס"ד לרמוז שיש בתורה שבעים פנים וכל פן הוא מדה בפני עצמו אם כן הם ע' מדה לכך לומדין ב'**עמידה**' שרמוז בה **ע' מדה**.
או יובן בס"ד לומדים תורה בעמידה להורות כי לימוד התורה הוא עמוד חזק שהעולם עומד עליו, ונראה לי לכן רבי מאיר בעל הנס זיע"א נקבר מעומד כמו שכתוב בשער הגלגולים לרמוז שזכות תורתו גם לאחר פטירתו הוא עמוד קיים שהעולם קיים עליו והאדם נקרא 'עוֹלָם' כמו שכתוב בתיקונים במאמר רבי אלעזר בן פדת, ולכן נודרים לשם רמב"ה זיע"א.
ועוד נראה לי בס"ד לומדין מעומד להורות שעסק התורה הוא פועל תיקון ותוספת אור בכל העשר ספירות שהם שיעור קומה הנרמזים בקומת האדם מן גולגלתא דיליה עד רגליו.
ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש כי כל תיקון שבאצילות אומרים אותו מעומד, לכן תפלת שמונה עשרה מתפללין מעומד ולכך היו הראשונים לומדים תורה מעומד כי בתורתם עושין תיקון באצילות עד כאן דבריו נר"ו.

רַבָּא אָמַר: **רַכּוֹת מְעַמֵּד, קָשׁוֹת מְיַשֵּׁב**. נראה לי בס"ד לכך דרכן לומר על מי שלא מצא טעם בדבריו להשיב 'לֹא מָצָא יָדָיו וְרַגְלָיו בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ' (יבמות עז: ועוד) כי דרכן ללמוד בבית המדרש רַכּוֹת מְעַמֵּד קָשׁוֹת מְיַשֵּׁב ולימוד הרכות שהוא מעומד ניכרין רגליו שהם עומדות בלימודו, ובקשות שהם מיושב ניכרים ידיו שנושא ונותן בהם וכמו שנאמר רז"ל 'יָדָיו רָב לוֹ' (דברים לג, ז) במלחמתה של תורה, וכן אמרו רז"ל על פסוק (שמואל ב' ג, לד) 'יָדֶךָ לֹא אֲסֻרוֹת' רוצה לומר לא אסורות בתורה ולכן אומרים לא מצא טעם ולא למד היטב לא בקשות שהם מיושב ולא ברכות שהם מעומד.

הַנֵי, תִּשְׁעָה הֲווּ. מקשים למה מקשי לרבי יוחנן, יקשה על המשנה באבות (משנה אבות ה, א) בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם? ונראה לי בס"ד דעל לשון המשנה ליכא קושיא, דלעולם תשעה הם וקרי להו עשרה שהם מספר הסמוך לעשרה על דרך שאמרה תורה (דברים כה, ג) 'אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ' שהם ט"ל, וקרי להו ארבעים מספר הסמוך לארבעים אך כאן אי אפשר לומר כן כיון דהוא מכוון מנין כנגד מנין שמע מינה עשרה ממש.

דף כג.

הַיְנוּ 'זְכַרְיָה' הַיְנוּ 'מְשֻׁלָּם'. נראה לי בס"ד דנקיט מימין ששה ומשמאל שבעה כנגד אות וא"ו במילוי אלפין ששה הפשוט ושבעה המלוי ובגליון הביא מן רש"א ז"ל דמפיק לה מדלא כתיב (נחמיה ח, ד) 'וְמְשֻׁלָּם' בוא"ו, וקשה לי בדבריו אם כן היה צריך לכתוב עתה וְזַכַרְיָה בוא"ו? ויש ליישב בדוחק.

דף כה.

יֵשׁ נִקְרָאִים וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. יֵשׁ נִקְרָאִין וּמִתַּרְגְּמִין. וְיֵשׁ לֹא נִקְרָאִין וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. קשא למה ליה להודיע על הנקראין וכי סלקא דעתך דידלג ענין אחד? דהא אפילו אות אחד אם דלג לא יצא ידי חובתו וכל שכן ענין אחד והוה ליה למימר יֵשׁ מִתַּרְגְּמִין וְיֵשׁ אֵין מִתַּרְגְּמִין?

ונראה לי דבא ללמדנו שלא תחשוב שצריך לקרות ענינים אלו של לוט ושל תמר ויהודה וכיוצא פסקי פסקי לשלשה וארבעה עולין ולא יקרא כל הענין כולו לעולה אחד כדי שלא יהיה ניכר הדבר כל כך, לכן אמר יש נקראין פסוקי הענין כולו בבת אחת אך לא מתרגמין.

דף כה:

שָׂרֵי לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שַׁקְלֵיהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאַנְחֵיהּ בְּשִׁי"ן תָּי"ו שֶׁלְּךָ. נראה הא דעשה לה גנות בְּשִׁי"ן תָּי"ו מפני שזכר הקליפה נקרא נחש שסופו ש' ונוקבא דקליפה לילית סופה ת"ו ולכן גינה יאת העבודה זרה בשתי אותיות אלו, כי בסיטרא אחרא הסוף עיקר דהולכים משמאל לימין.

דף כז.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תּוֹרָה, וְחַד אָמַר: מָקוֹם שֶׁמְּגַדְּלִין בּוֹ תְּפִלָּה. נראה לי בס"ד למאן דאמר שמגדלין בו תורה היינו בית המדרש שיש שם רבוץ תורה דכתיב בה (דברים ל, כ) 'כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ' ולמאן דאמר בית הכנסת גם היא מגדלת שנות חי האדם ומארכת אותם כדאיתא בילקוט משלי על פסוק (משלי ח, לד) 'אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם' מעשה באשה אחת שהזקינה הרבה באה לפני רבי יוסי בר חלפתא, אמרה לו: רבי, רזקנתי יותר מדאי ומעכשיו חיים של ניוול הם שאיני טועמת לא מאכל ולא משקה ואני מבקשת להיפטר מן העולם! אמר לה במה הארכת כל כך ימים? אמרה לו למודה אני אפילו יש לי דבר חביב חני מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום, אמר לה מנעי עצמך מבית הכנסת שלשה ימים זה אחרי זה וכן עשתה, וביום השלישי חלתה ומתה! ולכך אמר שלמה 'אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם' מה כתיב אחריו 'כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים' עד כאן (וכן איתא בילקוט שמעוני פרשת עקב רמז תתעא). נמצא מכח זכות בית הכנסת יזכה לחיים ארוכים לכן נקרא בית גדול שמגדלים בו חיים ימים ושנים ולכן מסיק תלמודא הכא דרבי יוחנן הוא דאמר מקום תפלה, דאזיל לטעמיה בדבר זה דאיתא בגמרא דברכות (ברכות ח.) דאמרו לו לרבי יוחנן איכא סבי בבבל, תמה אמר לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם 'עַל הָאֲדָמָה' כתיב (דברים יא, כא)? כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר האי דאהני להו.

דף כז:

מָכְרָה כְּפָּה שֶׁעַל רֹאשָׁהּ, וְהֵבִיאָה לִי קִדּוּשׁ הַיּוֹם. יש להבין למה פירש שעל ראשה, הוה ליה למימר כפתה? ונראה לי בס"ד לרבותא דאל תחשוב מכרה כפה שאינה משתמשת בה שיש לה כפה יתירה מונחת בתיבה ויש לה אחרת שלובשתה על ראשה, לכך אמרה מכרה זו שעל ראשה שהיא משתמשת בה וצריכה לה.

יְהֵא רַעֲוָא דְּתִיטוּם בְּשִׁירָאֵי. נראה לי בס"ד דטעם דברכו בְּשִׁירָאֵי, כי הוא דחק עצמו הרבה לכבד את השבת שהוא ראשיי לימי החול שכולם יונקים ממנו דהוא ראש והם גוף כגופא דאזיל בתר רישא לכך ברכו בְּשִׁירָאֵי, כי אותיות **ראשיי** נהפכים לאותיות **שִׁירָאֵי**.

דף כח.

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זֵירָא: בַּמֶּה הֱאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: ...וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרַאי. יש להקשות כיון דנזהר שלא ישן שינת עראי למאי פירש על שינת קבע דכל שכן הוא?

ונראה לי דנקיט חדא על שינת הלילה וחדא על שינת היום כי הם דרכם שילכו גם בלילה לבית המדרש ללמוד איזה שעות מתחלת הלילה והולכים לביתם לישן אך יזדמן אחר שעבר שעה אחת מן הלילה ירדו גשמים הרבה או סיבה אחרת שאין יכולים ללך לביתם ומוכרחים לישן אחר גמר לימודם שינת קבע בבית המדרש והוא אם היה מזדמן לו כך היה ניעור כל אותה הלילה ואינו ישן בבית המדרש שינת קבע כמו שישנו החברים כולם והנה ביום גם כן יבא לבית המדרש ללמוד עם החברים, ומאחר שהיה ניעור כל אותה הלילה אז כפי הטבע יתנמנם לישן ביום שינת עראי, וגם בזה היה נזהר שלא ישן שינת עראי ביום.

וְלֹא שַׁשְׂתִּי בְּתַתְּקַלַת חֲבֵרַי. קשא לפי פשוטו מאי רבותיה בהכי, והלא אפילו על שונאו מצווה (משלי כד, יז) 'בִּנְפֹל אוֹיִבֶיךָ אַל תִּשְׂמָח וּבְכָּשְׁלוֹ אַל יָגֶל לִבֶּךָ'?

ונראה לי בס"ד הכונה כי האדם שעוסק בתורה ואמר חידוש בתורה ומצא לו טעם בראיה ברורה דודאי ישמח! וכמו שנאמר (תהלים קיט, קסב) 'שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב' אך יזדמן שהוא וחבירו נחלקו בדבר אחד זה אוסר וזה מתיר או בטעם אחד זה אומר כך וזה אומר להפך והוא מצא ראיה גמורה לדבריו ובראיה זו נתאמת טעמו ודבריו וממילא נסתרו דברי חבירו ואתותב טעמיה אז בכהאי גונא לא היה שמח בדברי עצמו מפני שבזה נמשך תקלה לחבירו דהיינו שנסתרו דברי חבירו ואתותב טעמיה ולזה אמר לא שמחתי בחידוש שמצאתי לעצמי אם זה החידוש יוצא ממנו תקלה וסתירה לדברי חבירי.

וְלֹא קָרִיתִי לַחֲבֵרַי בַּחֲכִינָתוֹ, וְאָמְרֵי לָהּ: בַּחֲנִיכָתוֹ. נראה לי בס"ד חכינתו הוא כינוי של שם חבירו שלפעמים העולם משנים שמו של אדם לכינוי אחר אם שמו יצחק קורין אותו חוגי ואם שמו אליהו קורין אותו אליאם ואם שמו יהודה קורין אותו אריה וכיוצא, וחכינתו הוא כינוי משפחתו שנקראת בשם לוריא או גבאי או אלגאזי וכיוצא ודרכן של

בני אדם כשמדברים בו קורין אותו בשם משפחתו שאומרים הלך לוריא או בא לוריא מכר לוריא וכן על זה הדרך והוא היה נזהר להזכיר האדם בשמו ממש שאינו משנה שמו דדרכן של בני אדם וגם אינו מזכירו בשם משפחתו בלבד.
ויש טעם בזה שהאריך ימים, כי ידוע חיות האדם תלויים באותיות שמו כמו שכתב הרב ערבי נחל ז"ל על פסוק (בראשית ב, יט) 'וְנֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ' ואם מזכירו באותיות שמו ממש מחזק החיות שלו שהם תלויים באותיות שמו ולכך זכה בעבור זה לחיים ארוכים.

דף כח:

אִי הָכִי גְּמוֹר מִינֵי הָא מִלְּתָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן, שֶׁאֲפִלּוּ רוֹאוֹת טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל יוֹשְׁבוֹת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים. יש להקשות מאי לשון 'אִי הָכִי'? ועוד לא אמר לו הלכה זו ולא אמר לו הלכה אחרת?
ונראה לי בס"ד דאיכא למידק איך נחה דעתו של רבי שמעון בן לקיש לקבל ממנו שמוש משום דאמר לו ניחא לי דאשמעיניה למר, דאם הוא ניחא ליה מנין שהתורה אשר בלבו מוחלת על כבודה? לכך אמר לו הלכה זו דבנות ישראל הם החמירו על עצמן וכו' וקשא אם הנשים עשו חומרא על עצמן להחזיק הטבילה שמא הבעלים שלהם אין מוחלים בכך, דהתשמיש הוא הנאת הבעל והנאת האשה ואם האשה מחלה על הנאתה בעבור חומרא זו שמא הבעל אינו מוחל ואינו חפץ בחומרא! ואם כן איך החכמים קיימו עליהם החומרא של הלכה זו? לכן מוכרח לומר כיון דהבעל והאשה שותפים בהנאה זו ואחד מן השותפים מחל בעבור לקיים חומרא זו אז אמרינן גם הבעל מוחל ולכך החכמים עשו דין זה עליהם בתורת חיוב לדורות עולם שנתנו להם רשות לקיים חומרא זו עליהם.
וכן כאן הגוף של תלמידי חכמים והתורה שבקרבו שותפים בהנאת הכבוד וכיון דאחד מן השותפים שהוא הגוף מוחל ואומר ניחא לי דאשמעיה למר אמרינן מסתמא גם התורה שבקרבו מוחלת ולכן אמר לו אי הכי גמור נמי האי מלתא דאיכא מיניה הוכחה שיכול אני לקבל שמוש זה ממך ולא אחוש שמא התורה שבקרבך אינה מוחלת.

דף כט.

מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. נראה דדרכם היה לאחר שיבא החתן לבית הכלה ועושים שם חופה ושבע ברכות ואחר כך הולכת הכלה לבית החתן עם הנשים המלוים אותה ואחריה הולך החתן עם האנשים אשר הולכים עמו ואלו האנשים ההולכים עם החתן נחשבת הליכתם ולויה שלהם לכבוד הכלה שהיא יוצאה מבית

והולכת לבית החדש שהוא בית חדש שלה אבל החתן הוא הולך לביתו ומקומו ולכן קורין לויה זו הכנסת כלה ואין קורין אותה על שם החתן דאין זו כניסה חדשה אצלו כי הוא נכנס לביתו.

תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי, וְשִׁיתָּא אַלְפֵי שִׁיפּוּרָא. עיין במהרש"א ז"ל. ונראה לי בס"ד כי זה עושין לְמַאן דְּקָרֵי וְתָנֵי והיינו קרי תורה שבכתב שהיא תנ"ך ותני משניות וכדמסיק הני מילי למאן דקרי ותני ולכן בעבור כבוד תורה שבכתב שהיא תנ"ך עושין כבוד בי"ב אלף גברי כי התורה יש בה ארבע חלוקות שהם טנת"א שהם **ט**עמים **נ**קודות **תג**ין **א**ותיות ואלו הטנת"א ישנם בשלשה שהם תורה נביאים כתובים שכל אחד מהם יש בו טנת"א דהתגין ישנו גם בנביאים וכתובים ולכן מגילת אסתר מתייגים אותה אף על פי שהיא כתובים כי ד' בחינות אורות של טנת"א שייכים בכל התנ"ך ונמצא בין הכל יש י"ב בחינות אורות של טנת"א בתורה שבכתב ולכן כנגד זה עושים למאן דקרי בי"ב אלף גברי ובעבור כבוד המשנה דתני שהיא ששה סדרים עושים כבוד בשיתא אלפי שפורי.

"**וְאֵהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט, בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם**". **אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּבָבֶל**. נראה לי בס"ד הא דקראם 'מִקְדָּשׁ מְעַט' ולא אמר 'מִקְדָּשׁ קָטָן'? כי ידוע דבית המקדש נקרא אוצר דכתיב (מלאכי ג, י) 'הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר' והטעם כי הוא מכוון כנגד אוצר העליון דעליו כתיב 'יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם' ושם אדנ"י בשלימותו באות א' הוא גבורה ממותקת כי אות א' בא משם אהי"ה כנודע וכשהוא חמשה שמות כנגד חמש גבורות הנה הוא עולה שכ"ה בסוד נַעֲרָה [325] כד קבלת דכר, ולכן 'אוֹצָרוֹ הַטּוֹב' [325] עולה שכ"ה כמנין חמש שמות שם אדנ"י בשלימותו בסוד הנייתוק של הגבורה, ולזה אמר יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת 'אוֹצָרוֹ הַטּוֹב' אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ, דאמרו רז"ל בגמרא (תענית ב.) למה נקראים גבורות גשמים מפני שהם יורדים בגבורה ודוק היטב.

והנה בית המקדש העקרי הוא מכוון כנגד אוֹצָרוֹ הַטּוֹב שעולה שכ"ה אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות אינם מכוונים כנגד אוֹצָרוֹ הַטּוֹב שהוא שכ"ה ואם תחסר מן מספר מִקְדָּשׁ [444] מספר שכ"ה [325] ישאר מספר מְעַט [119] לכך אמר וָאֶהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ שהם יחסרון מן מקדש העקרי שבה וישאר להם מספר מְעַט מן מספר מקדש.

שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּיָהִיר, בַּעַל מוּם הוּא. קשא מה חדוש קא משמע לן בזה? הלא הגאוה היא רעה והכל יודעין שהגאה הוא רע ומשוקץ וראוי לגנותו בשם רע ומשוקץ דהוא מגנהו טפי מן אומרו בעל מום! ונראה לי דבא ללמדנו שתפילתו פסולה כי תפלה במקום הקרבה ועבודה ובעל מום פסול לעבודה.

דף לא:

אֶלָּא הֵיכִי עָבִיד. קשא מה שאלה זו שצריך להשיב עליה ואפילו תינוק יודע זה להתחיל פסוק הקודם על הפרענות כדי לברך ברכה ראשנה ויסיים בפסוק שאחר פסוקי הפרענות כדי לברך ברכה אחרונה? ונראה לי דודאי זה פשוט שכך צריך לעשות אך מסתפק השואל אם די לומר פסוק אחד או צריך להוסיף ענין אחד שלם בתחלה וענין אחד שלם לבסוף? והשיב תנא דסגי בפסוק אחד.

ומה שאמר **תָּנָא כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל** יש להקשות למה כפל לשונו וסגי לומר 'תָּנָא מַתְחִיל בַּפָּסוּק שֶׁלִּפְנֵיהֶם וּמְסַיֵּם בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵיהֶם'? ונראה לי הא דכפל התנא לשונו לרמוז לנו דין אחר לפי דרכו דאם כבר קרא לעולה שקדם עד פסוקי הפרענות מותר לו לכפול פסוק הקודם לקראו עם פסוקי הפרענות, ולא תאמר כיון שקראו לא יחזור ויקראנו ולכן כפל התנא לשונו לרמוז דיזדמן בזה לפעמים שיכפול פסוק שלפניהם ולית לן בה.

הַלָּלוּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים אֲמוּרוֹת, וּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן. וְהַלָּלוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲמוּרוֹת, וּמֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן. נראה לי בס"ד גם תוכחה של כי תבא קבלם משה רבינו ע"ה מהקב"ה ברוח הנבואה ואפילו אות אחד מעצמו לא אמר!

אך הענין הוא כי משה רבינו ע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו שהיה אור שכינה שורה בגרונו ומוציא הדברים לישראל ולכך נחשב להם כאלו השי"ת מדבר עמהם הדברים האלה ולכן אמרו רז"ל משה רבינו ע"ה נתגאה בזה שהיה אומר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', 'זֶה' דייקא מה שאין כן שאר נביאים שומעים הדברים מהקב"ה והם מדברים עם ישראל כאותם הדברים ששמעו בדקדוק, ולכן אומרים כֹּה אָמַר ה' כלומר כדברים האלה אמר ה' לנו לאמר לכם וקים להו לרבנן שדברי התוכחה של פרשת כי תבא כשאמרה משה רבינו ע"ה לישראל לא היתה שכינה מדברת מתוך גרונו באותם הדברים אלא אמרם לישראל כמאמר שאר נביאים שמוציא דברים מפיו כאשר שמען מהקב"ה.

ועל זה אמר **הַלָּלוּ** של בחקותי **בִּלְשׁוֹן רַבִּים אֲמוּרוֹת** וזה קושי אחד ועוד קושי אחר **דְּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן** כלומר כאשר אמר אותם לישראל היתה שכינה מדברת מתוך גרונו ונמצא כאלו ישראל שמעו אותם מפי הגבורה ממש אבל **הַלָּלוּ** של כי תבא נוחין בתרתי חדא כי **בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֲמוּרוֹת** ועוד **מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן** רוצה לומר כשאמרם לישראל לא היתה שכינה מדברת מתוך גרונו אלא אמרן מפי עצמו כאשר שמע אותם מהקב"ה והוא כשאר דברי נבואה שהנביאים מדברים עם ישראל.

דף לב.

אֶלָּא אֵימָא, קְבֵל שָׂכָר כְּנֶגֶד כֻּלָּן. קשא למה נקיט רבי יהושע בן לוי לשון דאיכא למיטעי ביה? לימא שכר כנגד כולן!

ונראה לי בס"ד דנקיט שכר כולן ללמדנו לפי דרכו דבר אחד והוא דידוע חשבון האבנים טובות הוא כך דאם אבן טובה משקל אחד ערכה במאה דינר אם תהיה גדולה עשרה משקלים אין אומדים ערכה אלף דנרים אלא חושבין כל משקל אחד ממנה באלף דנרים ויהיה מחירה סך הכל עשרה אלפים כי כיון שהיא גדולה במשקל יגדל ערכה על דרך זה, וכן על זה הדרך כל מה שתהיה גדולה במשקלה יגדל ערכה וכן הוא חשבון שכר המצות וכמו שאמר התנא (משנה אבות ב, טז) 'אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִים לָךְ שָׂכָר הַרְבֵּה' וכאשר הבאתי הקדמה זו בסה"ק **אֶבֶן שְׁלֵמָה** על פסוק (משלי ח, יט) 'טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר'.

וכן הענין כאן עשרה שקראו בתורה אם יהיה שכר כל אחד ואחד בפני עצמו אלף אז זה הגולל אף על פי שהוא אדם אחד לוקח שכר עשרה אלפים שהוא שיעור שכר כל העשרה לזה אמר לוקח שכר כולן כלומר שיעור שכר על כולן ואינו לוקח משלהם אלא מגזא דרחמנא נטיל וכל מה שירבו העולים יותר ירבה שכרו יותר כפי חשבון ערך אבנים טובות הנזכר לעיל.

שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּעִיר אַחַת, וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וּמִשְׁפָּטִים לֹא יְחָיוּ בָהֶם". פירוש אין נוחין מצד הלב שבלבבם רוצין כל אחד לסתור דברי חבירו עליהם נאמר (יחזקאל כ, כה) 'וּמִשְׁפָּטִים לֹא יְחָיוּ בָּהֶם' והטעם כי לימוד התורה נקרא טוֹב דכתיב (משלי ד, ב) 'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם' ושני מיני לימוד שהם משנה וגמרא דהיינו גרסה וסברה וכל אחד נקרא טוֹב, וב' פעמים טוֹב [17] הוא דַּל [34], רמז שאם יהיו ב' לימודים אלו ביחיד הוא לימוד דַּל, אבל אם יהיו בשני חברים יהיה הלימוד אצלם מספר חָכָם [68] ומספר חַיִּים [68] כי ב' פעמים , דַּל עולה חַיִּים, ולכן אם שנים אלו אין נוחין זה לזה אין להם התחברות דַּל עם דַּל להשלים אצלם מספר חַיִּים, ולכן עליהם הוא אומר 'וּמִשְׁפָּטִים לֹא יְחָיוּ בָּהֶם' וזהו שנאמר (משלי ד, כב) 'כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא' ודרשו רז"ל (עירובין נג:) למוציאהם בפה, והיינו כי הלומד ביחידי אינו מוציא את הדברים בפיו אך הלומד עם חבירו מוכרח להוציא הדברים בפיו או הוא או חבירו ובכהאי גונא יהיה נשלם אצלם מספר חַיִּים.

בְּשֵׁם ה' נַעֲשֶׂה וְנַצְלִיחַ לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ